

INNARLUUTEQARNERMUT ISUMMAT 2020

– Innuttaasut inuiaqatigiinni suliffeqarfeqarfinnilu inunnut
innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik misissuineq

Kolofon

Saqqummersitsisoq: Tilioq og Ilisimatusarfik 2020

Allaaserinnittoq aaqqissuisorlu: irisager.gl

Kukkunersuisut: Anne Meinert

Suliamut ilisimasaqarluartutut oqaaseqarpoq:
Aalborg Universitetimi Politikkimut inuiaqatigiinnullu
instituttimi professori (Ph.D.) Thomas Bredgaard,

Nutserisoq: Tukummeq Maliina Møller-Steffens

ISBN Normu:

EAN 9788797091555

Nalunaarusiaq ukunannga suliarineqarpoq:

Steven Arnfjord (Ilisimatusarfik),

Anna Ida Hallgaard Jonsson aamma Drude Daverkosen (Tilioq)

SIULEQUT

Inuit Innarluutillit Illersuisoqarfiat Inuit Innarluutillit Illersuisuat pillugu Inatsisartut inatsisaannik normu 1-imik maajip 29-anni 2017-imeersumik malinneqquneqarpoq. Inuit Innarluutillit Illersuisuattut aallartikkamali suliassat eqqarsaatiginerpaasama ilagaat inuiaqatigiinni inuit innarluutillit atugaasa eqqumaffigineqarnerulernissaat annertusassallugu, inuillu innarluutillit atugaannik taamaattussaannartut isiginninnermik, paqumisunnermik isummiussereertarnernik ileqqunillu inunnut innarluutilinnut ajoqutaasunik allannguinissaq akiuinissarlu suliarissallugit. Suliassaq pingaarutilik ukkatarisimasara alla tassaavoq pissutsit inuit innarluutillit atugaat pillugit paasissutissanik katersuineq, ineriartortitsineq ingerlatitseqqinerlu.

Inuit Innarluutillit Illersuisuattut 2017-imi novembarip aallaqqaataani aallartikkama maluginiapallappara Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit atugaat pillugit paasissutissat ilisimasallu aaqqissukkatut katersat naniuminaatsorujussuusut – imaluunniit oqaatigilluaannarlugu, nanissaanngitsut. Inunnut innarluutilinnut sullissinerup Namminersorlutik Oqartussaniit kommuninut nuunneqarnerata kingorna atuutilersitsinermik tamatumalu aningaasatigut sunniutaanik nalunaarusiaqarlunilu naliliineqarpoq. Inuiaqatigiinnili – innarluuteqarutta innarluuteqanngikkaluaruttalu – immitsinnut qanoq isiginerput pillugu paasissutissaqanngilaq.

Kalaallit Røde Korsiat 2018-imi eqqorneqaratarsinnaasut pillugit misissueqqissaarnerit saqqummersippaa, taannalu inuiaqatigiinni inunnut innarluutilinnut qanoq isiginnittaaseqartoqarneranik paasisaqarnissamut soqutiginnilersitsivoq. Qujanartumik (Ilisimatusarfimmi lektori) Steven Arnfordip inunnut innarluutilinnut tunngasumik assingusumik misissuisitsinissamut suleqatigerusuppaatigut. Aalborg Universitetimi professori Thomas Bredgaard nalunaarusiamut suliamut tunngasumik oqaaseqarfiginninnera pillugu qutsavigaarput.

Neriuutigaara misissuineq una inunnut innarluutilinnut akuersaannangitsunik isumaqartoqartillugu allatullu isummersortoqalernissaanut qaammarsaatit sakkutut atorneqarsinnaassasoq. Misissuineq sakkussaavoq inuiaqatigiinnik innuttaasunik tamanik peqataatitsinerusunik siuarsaaqataasinnaasoq.

Apeqqutinik akisisut apersorneqartullu misissuinermi peqataasut inunnullu innarluutilinnut pissutsinik pitsanngorsaannermut piffissaminnik atuisut tamaasa qutsavigaavut.

Aallartiffissarput maanna ilisimalerparput.

Atuarluarina.

Sisimiut 6/11/2020 ulloq

IMARISAI

5 MISISSUINERMI ANGUSAT PINGAARNERIT

6 MISISSUINERMUT TUNULIAQUTAASOQ – IKINNERUSSUTEQARTUT ARAJUTSISAASUT

8 INUNNUT INNARLUUTILINNUT TUNNGATILLUGU PERNGAAMMIK MISISSUINEQ

- 8 Nuna tamakkerlugu isummat pillugit misissuineq
- 9 Suliffeqarfeqarfinnik itisiliinerulluni misissuineq

10 NUNA TAMAKKERLUGU ISUMMAT PILLUGIT MISISSUINEQ

- 10 Misissuinermi amerlanernut sinniisut
- 12 Innarluuteqarneq nammineq nalunaarutigalugu
- 13 Qanigisanut, inoqatinut sunniuteqarluartunullu attaveqarneq
  - 14 *Inoqatinut attaveqarneq*
  - 16 *Qanigisanut attaveqarneq*
  - 18 *Sunniuteqarluartunut attaveqarneq*
- 19 Nuna tamakkerlugu isummanik misissuineramik naatsumik eqikkaaneq

21 SULIFFEQARFINNI ISUMMAT

- 21 Inunnut innarluutilinnut ilinniarnissamut suliffeqarnissamullu periarfissat
- 22 Sulisinnaassuseqarlunilu ilinniagaqarsinnaassuseqarneq
- 25 Inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsineq
  - 25 *Suliffeqarfimmut politikki – assigiinngiaassuseq peqataatitsinermi pingaarnertullugu*
  - 28 *Suliffeqarfinnut inunnut innarluutilinnut naligiimmik ammaassineq – suliniutit politikkillu*
  - 29 *Tamatigoortuuneq ataasiakkaaralunilu aaqqeeriaatsit*
  - 32 *Suliffeqarfiit ingerlatsiviillu pillugit neriuutit*

33 EQIKKAANEQ

36 INNERSUUSSINERIT

38 ATUAGASSIAT ATORNEQARTUT

Misissuinermit angusat pingaarnertit

Tilioq Ilimatusarfimmik suleqateqarluni misissuineq aqqutigalugu inuit innarluutillit pillugit atuakkianik qulaajaavoq, nuna tamakkerlugu amerlanernik sinniisunut misissuisitsivoq suliffeqarfillu sulisunut innarluutilinnut isiginnittaasiinik misissueqqissaarluni.

Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut pigiliutiinnakkatsinnik isummerfiginnittarpugut. Tamatumuuna nunanut amerlanersaanut sanilliuuffigisartakkatsinnit allaanerunngilagut. Isummat pigiliutiinnakkat tassaapput inunnut ilisarismangisatsinnut eqqartuussutigisartakkavut, taakku pillugit isumaliutitsinnik tunngavillit. Taamatullu isiginnittaaseqartoqarnera tunngavigalugu, Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni inuit innarluutillit inuttut allatulli pisinnaatitaaffeqarnerat erseqqissaatigineqarpoq.

Isummanik misissuinermit erserpoq innuttaasut inuit qanorluunniit ittumik innarluutillit pillugit isumaat pigiliutiinnakkat assigiinngitsuusut. Misissuinermit erserpoq innuttaasut amerlanerpaartaat inunnut timikkut innarluutilinnut tunngatillugu akuersaartuusut. Tamanna innarluummik takunnissinnaansinnut attuumasuteqarpoq, assersuutigalugu timikkut ikiuutinik, issiavinnik kaassuartaakkanik, tusartaatinik tapiitsullu satsiutaannik atuisoqartillugu. Tarnikkut innarluuteqarneq innuttaasunit akuersaarneqannginneruvoq. Misissuinermit apersorneqartut apeqqutinut inunnut tarnikkut innarluuteqartunut tunngatillugu akissutaat akuersunnginnerupput.

Suliffeqarfeqarfinnik misissueqqissaarnermi paasinarsivoq suliffeqarfiit ikittuinnaat sulisunut innarluutilinnut tunngatillugu erseqqissunik sulisoqarnermut atorfinitsitassarsionermullu politikkeqartut. Tamatuma sania-tigut inuit innarluutillit amerlanerpaartaat ilinniagaqannginnerupput suliffeqarfeqarfinnullu atassuteqannginnerullutik. Erseqqissivortaaq innuttaasut inuit innarluutillit ilinniagaqarnermut suliffeqarfeqarfinniilernermullu tunngatillugu pisinnaasaannik pisinnaangisaannillu nalornissuteqartut. Tamatuma kinguneranik akimmiffeqarpoq atuukkunnaarsitassanik suliffeqarfeqarfiit tamatigoornerulersikkumallugit.

Suliffeqarfiit ammallutik oqaluttuaraat sulisunut assigiinngissitaartunut qanorluunniit ikkaluanut inissaqartitsisuuniartarlutik. Atorfinnullu inuttassarsiunerni inuit innarluutillit akissuteqarnissamut tikilluaqqusaanerannik erseqqissaaneruniarluni sulissuteqarnerusoqarsinnaavoq. Atorfinnimmi inuttassarsiunerni inuit innarluutillit atorfinnut qinnuteqarnissaannut toqqaannartumik kajumissaarisooqanngilaq.

Misissuinermit tamatumani angusat Tiliumi siunissami suliarineqartussanut immikkut pingaaruteqarput, aammali taakku perngaammik ilisimatuutut misissuivigineqarput. Taamaattumik siunissami kingumut misissuisooqannginnissaa pisariaqassaaq, inuiaqatigiit inunnut innarluutilinnut isumaat malinnaavigineqarlutik.

Misissuinermut tunuliaqutaasoq – ikinnerussuteqartut arajutsisaasut

Inuit innarluutillit Kalaallit Nunaanni ikinnerussuteqartuupput arajutsisaasartut. Tamanna silarsuarmi sumiif-finni allanittaasq innuttaasunit innarluutilinnit ajornartorsiutigineqarpoq. Inuit innarluutillit pisinnaatitaaffi-nik saqquminerulersitsiniarneq 2006-imi inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissusiortoqarneranut pissu-taasut pingaernerit ilagaat (Barton, 1992; Naalagaaffiit Peqatigiit, 2008; Hahn, 1988). Ukiut ingerlanerini inuit assigiinngitsunik innarluutillit Kalaallit Nunaanniit Danmarkiliartinneqartarput pisariaqartitaminnik taperser-neqarlutillu ikiorneqarniassammata, Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik isumaginnittoqarfillu inuit eqimat-tat taakkua pisariaqartitaannik aalajangersimasunik isumaginnissinnaangimmata (Knigge & Grønbæk Jen-sen, 2008). Tamanna ukiuni qulikkuutaani kingullerni allanngorsimavoq, inuimmi innarluutillit amerlanerit nunaminniiginnarnissamut periarfissaqarsimmata.¹ Eqqaamaneqartuartsamik allannguisoqarnerata kinguneranik inuit innarluutillit illoqarfinni takussaanerulernerat inuiaqatigiinni kalaallini nutaajukannerpoq. Innarluuteqarneq ukiuni qulikkuutaani kingullerni innuttaasunit akuerineqartariaqarnerulersimavoq, illoqar-fiup iluani, atuarfimmi, suliffimmi sunngiffimmilu. Taamaallluni Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut maanna qanoq isummerfiginninniarnissinnik ikinnerussuteqartunullu taakkununga isummerfiginninniar-nermik oqallisiginninneq aatsaat aallartinneqarpoq. Oqallisiginninnissaq pingaaruteqarpoq inunnut innar-luutilinnut tunngatillugu isummat ikinnerussuteqartut taakkua inuiaqatigiinni – ilaatigut ilinniakkani, sulif-feqarfeqarfinni kulturikkut sammisaqarfinni – akuusinnaanerannut sunniuteqarsinnaammata.

Assigiinngitsorpasuartigut innarluuteqartoqarsinnaavoq. Taamaattumik ilimagineqarsinnaavoq innarluutinut assigiinngitsunut assigiinngitsunik isummerfiginnittoqartarnissaa. Innarluutit takussaasut inuppassuarnit siul-lertut eqqarsaatigineqartarput: assersuutigalugu issiavinnik kaassuartaakkanik atuisut isigiarsuttullu. Inuit tar-nikkut innarluutillit inunnit innorluuteqartuninngarnit innarluuteqalersimasuninngarnillu arajutsisaanerusa-put. Takussaangitsumik innarluutillit ikinnerussuteqartut iluanni ikinnerussuteqartut taaneqarsinnaapput.

Misissuinermut matumunnga siunertaavoq innuttaasut inuit innarluutillit pillugit isumaannik paasisaqarfigin-ninnissaq. Misissueriaaseq tamatumunnga tunngatillugu atorineqaaqartoq atorlugu misissuineq tamanna nuna tamakkerlugu inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isummanik ingerlaavartumik naliliisarnissamut tunngaviliissaq.

Inuit Innarluutillit Illersuisoqarfianni Tiliumi ilimagineqarpoq innuttaasut inuit innarluutillit inunnut innarluu-teqanngitsunut naleqqiullugit pisinnaasaattut isumaqarfigisaat assigiinngissinnaasut, assersuutigalugu ilin-niagaqarsinnaanermut suliffeqarfeqarfimmiilersinnaanermullu tunngatillugu. Tamanna maannamut upper-narsineqarsimavoq Innuttaasut Tiliumut saaffiginnissutigisartagaannik nalilersuineri 2020-meersumi (Tilioq, 2020a). Tiliup Kommune Kujallermut angalanermik 2019-imi nalunaarusiaani tamannattaq upper-narsineqaaqattaarpoq (Tilioq, 2019). Tamatuma saniatigut inuit eqqorneqaratarsinnaasut pillugit nalilersui-nerit Kalaallit Røde Korsia 2018-imi saqqummersinneqartunit erserpoq inuiaqatigiinni amerlanerit isu-maqartartut inuit inuuniarnikkut ajornartorsiornertik namminneq pisuussutigisaraat (Greenlandic Red Cross, 2018). Inuit innarluutillit inuuniarnikkut ajornartorsiorajunnerusarput inuiaqatigiinni akimmiffissat assigiin-ngitsut, soorlu ilinniarnissamut suliffeqarfeqarfimmiinnissamullu allatulli periarfissaqartiginnginnerannut, pissutaaqataasinnaammata (De Forenede Nationer, 2008). Kalaallit Røde Korsia inuit eqqorneqaratarsin-naasut pillugit nalilersuinerat naapertorlugit innuttaasut amerlanerpaartaat isumaqarput, inuit ajornartor-siulernertik namminneq pisuussutigisaraat, tamannalu tunngavigalugu isummertoqarsinnaavoq inuit ataa-siakkaat innarluuteqarluni inuunerup unammillernartortaanik namminneerlutik aniguisariaqartut.

¹ Naalakkersuisut 2016-imi inunnut innarluutilinnut tunngatillugu killiffigineqartumik nalunaarusiaat naapertorlugu innuttaasut 103-t taamanikkut inatsisaasut malillugit annertuumik innarluuteqartutut nalunaarsorneqarsimapput Kalaallillu Nunaannit aallartitaasimallutik – tamarmik Danmarkiliartinneqarlutik (Naalakkersuisut, 2016).

Kalaallit Nunaat Inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaannik atortussanngortitsinikkut imminut pisussaaffilerpoq inunnik innarluutilinnik inuiaqatigiinni sutigut tamatigut, suliffeqarfeqarfinni, ilinniagaqarnermi, sunngiffimmi kulturikkullu sammisaqarfinni il.il. peqataatitsinisamat. Pissutsinik inuit innarluutillit atugaannik eqqumaffinninnerusoqalersikkumallugu innuttaasut inunnut eqimattanut taakkununga tunngaviusunik ilisimasaqartariaqarput. Peqataatitsisoqavitsikkumallugu isiginnittaatsit isummallu pigiliutiinnakkat pillugit qaammarsaasoqartariaqarpoq – pissutsinik inuit innarluutillit atugaannik tunngaviusumik ilisimaarinninnerusoqalernissaa ilutigalugu. Pingaarnertut, ilisimasat taakku sunut tunngatillugu ilisimasaqartoqarneranik aamma/imaluunniit ilisimasakitsoqarneranik qulaarissapput. Taamaattumik misissuineq tamanna sakkussaavoq pingaarutilik innuttaasut amerlanersaasa inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik saqqummiiniarnermi.

Inunnut innarluutilinnut tunngatillugu perngaammik misissuineq

Tilioq Ilimatusarfimmik suleqateqarluni misissuinermit suliarinnittuuvog. Taamalu inunnut timikkut tarnikkullu innarluutilinnut tunngatillugu isummanik nuna tamakkerlugu innuttaasunik misissuinerit siullersaat pilersinneqarpoq. Tiliup inuit innarluutillit pissutsinillu taakkua atugaannik ilisimasaqalersitsinissamut pisisaaffia tunngavigalugu misissuisoqarpoq. Inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isummanik saqqummiussinissaq misissuinermit siunertaasoq immikkoortukkuutaarlugu misissorneqarpoq. Misissuineq aallarneqarpoq atuakkianik misissueqqissaarillatsiarluni, Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit pillugit ilisimasat qulaariffiqineqarlutik. Atuakkianik misissueqqissaarneq sivisunngilaq pissutsit inuit innarluutillit atugaat pillugit pisortatigoortumik ilisimatuutullu misissuilluni allaatigisat ikittuinnaammata. Taamaattumik misissuinerup pingaarnerpaartaraa nuna tamakkerlugu isummanik misissuineq suliffeqarfeqarfiillu sulisunut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik itisiliinerulluni misissuineq.

Nalunaarusiaq manna inunnik innarluutilinnik susassaateqarnermit Naalagaaffiit Peqatigiit innarluuteqarnermut nassuiaataanittaag tunngaviliisumik *Inuit Innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaanni* atorneqartumik tunngaveqarpoq. Inunnik innarluutilinnik susassaateqarnermi innarluutaasoq ima paasineqartarpoq, tassa inuup (inuup ataatsip) piginnaanik illisimasup inuiaqatigiillu (avatangiisit) akornanni sunniivigeqatigiinnerat. Taamaalluni innarluutaasoq inuup ataatsip kinaassusaaniigani kisianni piginnaasakillineranik avatangiisillu inuup ataatsip pisariaqartitaanik matussusiiniallutik naleqqusannnginnerannik tunnaveqarpoq. (Amilon et al., 2017). Tamanna ima suliaqarsinnaalersitsivoq misissuinerup kisitsisinik aallaaveqarfiusortaani itisiliinissamillu aallaaveqarfiusortaani apeqqutit oqaasertalersorneranni inuit timikkut tarnikkulluunniit innarluutillit pillugit isummat iserfigineqarlutik – inuk innarluutiminik kinaasuseqartutullusooq isiginagu innarluutinili atorlugu inuusutut isigalugu.

Nuna tamakkerlugu isummat pillugit misissuineq

Nuna tamakkerlugu isummat pillugit misissuineq innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik paasisaqarfiuvoq. Taamatut naliliiniernermut Tuluut Nunaanni Danmarkimilu innuttaasut innarluuteqarnermut tunngatillugu isumaannik misissueqqissaarneq assingusut tunngavigineqarput (Aiden & McCarthy, 2014; Ankestyrelsen aamma Det Centrale Handicapråd, 2015; Staniland et al., 2011). Isummanik misissuinermit isummat nalinginnaasut isummallu pigiliutiinnakkat pillugit apeqqutit arlallit aallaavigineqarput, sulineq, ilinniagaqarneq, sunngiffik kulturikkullu sammisaqarneq pillugit apeqqutilliinertaqarluni. Paasissutissanik katersuisuuvog HS Analyse Nuummittog. Misissueqqissaartarfik taanna nuna tamakkerlugu misissuinermit akissutinik 1.000-it missaanniittunik katersuisussannngortinneqarpoq, Kalaallit Nunaanni telefonnormut TELE Greenlandip paasissutissanik katersiviannit atorneqarlutik – atuisut oqaluussisinnaanermullu kortillit telefonnormui sianerfigineqarlutik. Oqaluussisinnaanermut kortillit normuinik ilanngussisinnaaneq misissuinermit assigiinngiaassuseqarnerutitsivoq, taamaalluta inuiaqatigiinni eqimattat atuisuungitsut apersuullunilu misissuinermit ikinnerusartut angussagatsigit.

Misissuinermit matumani eqqarsaatiginneqqissaareerluta innarluutinut pingaarnermut marlunnut immikkoortiterivugut, taakku tassaallutik: Timikkut tarnikkullu innarluutit. Taamaalluta ilisimatuutut misissuinermit nutaanerusunngarnit pingaarnermut sisamanut, timimut, maluginnissinnaassutsimut, tarnimut eqqarsartaatsimullu tunngasunit, nalunngilluarneqarnerusunit annikitsualuttaqannginnerusumik immikkoortiteriinarluta aalajangerpugut. Nalilerneqarpoq innarluuteqariaatsit pingaarnerit sisamat, Naalagaaffiit Peqatigiit inuit innarluutillit isumaqatigiissutaanni 2006-imeersumi (De Forenede Nationer, 2008) innarluuteqarnermut nassuiaatigineqartumut assingusut, pillugit immikkuualuttortalinnik apeqquteqarnissaq ajornakusussasog. Immikkoortut pingaarnerit marluk taakkua atornerisigut apersuisog apersorneqartullu telefonikkut apersuinerup nalaani 'oqalukatalinnginnissaa' anguniarparput taamaallitalu tutsuiginarnerusunik paasissutissaa-

teqalissalluta. Aalajangigarput tamanna eqqortuusoraarput misissuinerimi angusanit ersermat "naluaara"-mik akisut amerlasut. HS Analyse naapertorlugu "naluaara"-mik akisut amerlanerannut pissutaaqataavoq ilaatigut tarnikkut innarluuteqarneq pillugu nalinginnaasunik apeqquterpassuaqarneranik, toqqaannartumik apeqquteqarnani soorlu imaattunik: *"ADHD-qartumik timersoqateqarnissat qanoq isumaqarfigissaviuk?"* Taamaattumik apersorneqartut namminneq eqqarsaatigisussaasimavaat tarnikkut innarluut suna pineqarnersoq. Inuit apeqqummut naameernatik "naluaara"-mik akisimanerannut ilapittuutaavoq apersorneqartut ima akinissaminnik kannuginnissimasinnaanerit: *"Naagga, tarnikkut innarluutilimmik atuaqateqarusunngilluinnarpunga."* Tamatumunnga tunngatillugu toqqaannartunik apeqquteqarnikkut akissutigineqartut erseqqinnerusinnaasimassagaluarput. Tamatuma saniatigut "naluaara"-mik akissuteqartut amerlanerpaartaat innuttaasut innarluuteqarnermut tunngasunik ilisimasakinnerannit sunnertissimasorineqarsinnaapput. Assersuutigalugu nunatsinni attaveqaatini, KNR-imi, Sermitsiami Atuaqagdliutinilu misissuillatsiaraanni, ukiut qulit kingullit iluanni – Tiliup 2017-imi tunngavilerneqannginnerani – inunnut innarluutilinnut tunngasunik ikittuinnarnik allaaserisaqarpoq.

Isummat pillugit misissuineq una perngaammik suliaavoq, siunertaavorlu ukiorpaalunni ukialuit allortarlugit misissuisoqaqqittassasoq innuttaasut inunnut innarluutilinnut isumaat allanngortarnersut malinnaaviginialrugit. Misissuinerit tullittut iluaqutigalugit Tilioq paasisitsiniaalluni suliniutissaminik toraagaqarluni naleqqussaasinnaanissamut nalilersuisinnaanissamullu periarfissaqalissaaq, innuttaasullu inunnut innarluutilinnut pissutsinik aamma atugaannik ilisimasaqarnerulissapput.

Suliffeqarfeqarfinnik itisiliinerulluni misissuineq

Misissuinerimi inuit innarluutillit suliffeqarfeqarfinniissinnaanerit immikkut sammineqarpoq. Innuttaasut inersimasortaannut suliffeqarneq inuunermi qitiulluinnartuuvog – inoqatinullu attaveqarnissamut, qaamaasaqassutimut inoqatinullu attuumassuteqartuarnissamut aallaaviulluni tunngaviusog. Taamaalilluni suliffeqarfeqarfik inuiaqatigiinni qitiusut inunnut innarluutilinnut peqataatitsiffissaasinnaasut – imaluunniit sumiiffiit innarluuteqalernerup kingorna inuiaqatigiinni peqataalerseqqinneqarfiusartut – ilagaat. Taamaattumik misissuinerup kisitsisinut aallaaveqarfiusortaani innuttaasut inunnut innarluutilinnut suliffeqarfeqarfimmiittunut isumaat pillugit apeqquteqangaatsiarpoq. Matumani ilaatigut suleqatit assigiinngitsunik innarluutillit pillugit isummat innarluutilimillu pisortaqarneq pillugu apersuivugut. Aammattaaq suliffeqarfeqarfiit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaat naleqqussarnerallu pillugit paasisaqarusussimavugut. Tamanna misissuivigineqarpoq Nunatsinni suliffeqarfiit annersaanni sulisoqarnermut pisortasunik akissusaasusunilluunniit itisiliilluni apersuinerit aqqaneqmarluk aqutigalugit. Inuit apersorneqartut ilagaat suliffeqarfinnit namminersortuneersut pisortallu suliffeqarfiutaanneersut. Kiisalu suliffeqarfeqarfinni atorfinnik inuttassarsiuinernik misissueqqissaarpugut. Misissueriaatsinik akuleriissitsigatta nalunaarusiap immikkoortuisa aappaat suliffeqarfeqarfiit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik paasisaqarfiungaatsiarpoq suliffeqarfinneersunillu itisiliilluni apersuinerit qaqileriffiulluarlutik.

Sulisitsisuttaaq suliffeqarfimmi inunnik innarluutilinnik peqataatitsinerujumallutik suliniutigisimasaat paasisaqarfigerusussimavavut. Taamaattumik misissuisimavugut sulisitsisut inunnik innarluutilinnik atorfinnik inuttassarsiuinut qinnuteqaqqullugit kajumissaarisarnersut. Matumani isummiussivugut inuit innarluutillit atorfinnik tulluurtumi sulilernissamut qinnuteqarusunnerussasut atorfinnik inuttassarsiuilluni allagarsiussami taamaaliornissamut kajumissaarisogarpot. 2020-mi aasap ingerlanerani Sermitsiaq.ag-mi aamma Suli.gl-imi atorfinnik inuttassarsiuinerit tamaviisa misissoqqissaarsimavavut allagarsiussallu sorliit inunnut innarluutilinnut qinnuteqaqqusilluni kajumissaarutitaqarnersut paasiniallugu. Tassa, atorfinnik inuttassarsiuilluni nittartakkani qulaani eqqaaneqartuni allagarsiussat tamaasa ataasiartumik nalunaarsorpugut.

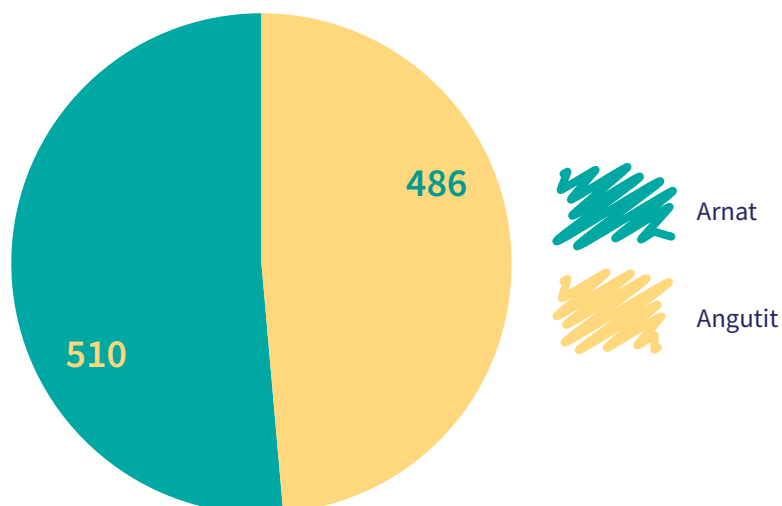
Nuna tamakkerlugu isummat pillugit misissuineq

Nuna tamakkerlugu isummat pillugit misissuineq misissueqqissaartarfimmit HS Analysemit apersuinertut ilusilerneqarpoq. Telefonikkut apersuinikkut tigulaarillunilusoq misissuilluni innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik paasiniaavigineqarput. Apeqqutit apersuinermit malittarisassiaq aqqis-suussaasoq atorlugu apeqqutigineqarput, apersoneqartullu tamarmik assigiinnik apersoneqarput akinis-samullu assigiinnik periarfissinneqarlutik. Apeqqutit amerlanerpaartaanni tarnikkut timikkullu innarluutit pillugit apeqqutit taakkuusut apeqqutigineqattaarput. Misissueqqissaarnermi tulliuttumi isummat pillugit apeqqutinut taakkununga akissutit pingaarnertut sammineqassapput. Tassa apeqqutigineqartut tassaap-put inuit sumiiffinni tamanut saqqumisuni inunnik innarluutilinnik issiaqateqarneq, inunnik innarluutilinnik sanileqarneq, suleqateqarneq, atuaqateqarneq, qanimut ilaqutaqarneq il.il. qanoq igineraat. Pingaaruteqar-poq maluginiassallugu isummat iliuitsillu assigiinngissuteqartut. Misissuinermit akissutigineqartut assersuu-tigalugu tassaasinnaapput akissutit politikikkut eqqortuunerusut. Taamaalilluni periarfissaqalertoqartarpoq akissutit akuersaarpalunnginnerusut ajunngippalutsinnerunissaannut imaluunniit akuersaarpalunnerusumik akinissamut taamalu innuttaaqatigiinni akuerineqarnerusinnaasumik akuersaarpalunnerulluni akissuteqar-nissamut. Misissueqqissaarnermi akissutit nalinginnaanerusut sammineqarput isummat suaassuseq, qanoq utoqqaatigineq, suliaqarfiit, illoqarfimmiuuneq/nunaqarfimmiuuneq assigisaalluunniit aallaavigalugit assi-giinngiaarujussuannikkaangata.

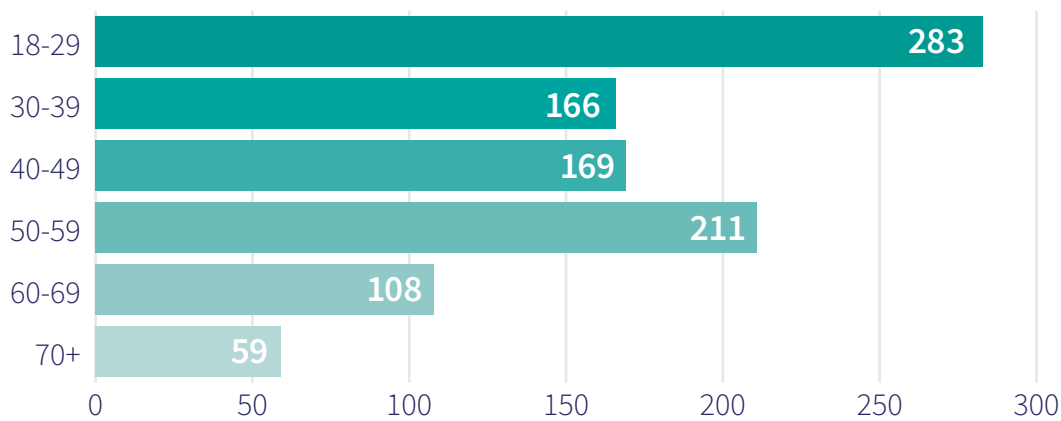
Misissuinermit amerlanernut sinniisut

Akissuteqartut katillutik 996-iupput Nunatsinnilu innuttaasuulluutik sumiiffinnit assigiinngitsorpasuar-neersuusut. Allatut oqaatigalugu, inuit 1.000-it missaanniittut nunamit tamarmeersut, assigiinngitsunik suaassusillit, suliffillit ilinniagallillu apersoneqarput. Matuma ataatungaaniippoq akissutit qanoq aggua-tarneqaqqanerannut takussutissiaq. Nalunaarusiami takussutissiani allani paasissutissat naatsorsorne-qarneri procentinngorlugit saqqummiunneqarput. Paasissutissat tunngaviusut ima agguataarneqarput:

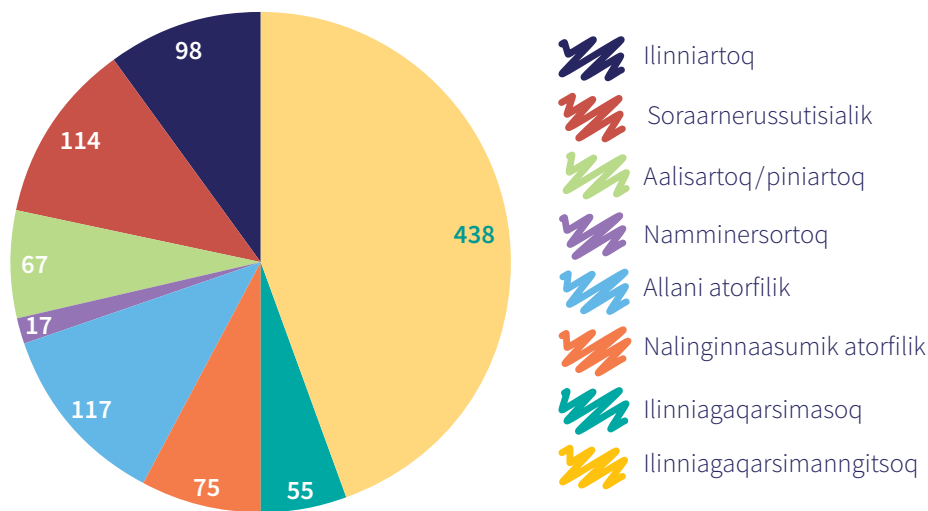
Takussutissiaq 1: Apeqqutinik akisisut suaassutsinut avillugit

Takussutissiaq 2: Apeqqutininik akisisut qanoq ukioqarnerannut agguataarlugit

Takussutissiaq 3: Apeqqutininik akisisut inuussutissarsiutinut agguataarlugit

Angutit innuttaasut inersimasuusut akornanni arnanit amerlanerulaarput (Naatsorsueqqissaartarfik, 2020c), isummalli pillugit misissuinermit – takussutissiami 1-imi takuneqarsinnaasutut – arnat amerlanerulaarput. Suaaassutisilli avinnerini nikinganinnguaq misissueqqissaarnermi matumani ingasagineqanngilaq, angutit arnallu akissutaat isummat pillugit misissuinermit assigiinngissuteqartorsuunngimmata. Takussutissiami 2-mi apeqqutininik akisisut ukiuinut agguataarneqarput. Misissuinermit ukiut agguataarnerat ataatsimut isigalugu innuttaasut inersimasuusut ukiuisa agguataarnerannut assinguvoq (Naatsorsueqqissaartarfik, 2020b, 2020a). Annikitsumilli nikingassuteqarpoq (4% point miss.) innuttaasut inersimasuusut 30-t ataallugit ukiullit (24%) taamatullu ukiullit akissuteqartut amerlassusiisa akornanni (28%). Eqimattat taakku misissuinermit taama ittuni ikinnerussuteqarajupput, taamaattumillu misissuinermit matumani amerlanerussuteqarnerat nalinginnaanngilaq. Inuusuttut isummat pillugit apeqqutit amerlanersaannut akuersaarput – ingammik inuit tarnikkut innarluutillit pillugit isummat pillugit apeqqutininut akuersaartarput. Taamaalilluni apeqqutininik akisisut inuusuttortaat amerlanerussuteqalaarmata inuit innarluutillit, ingammik tarnikkut innarluutillit, innuttaasut akornanni nalinginnaasuminnarnit misissuinermit angusani akuersaarneqarnerulaarnerannik kinguneqarsinnaavoq.

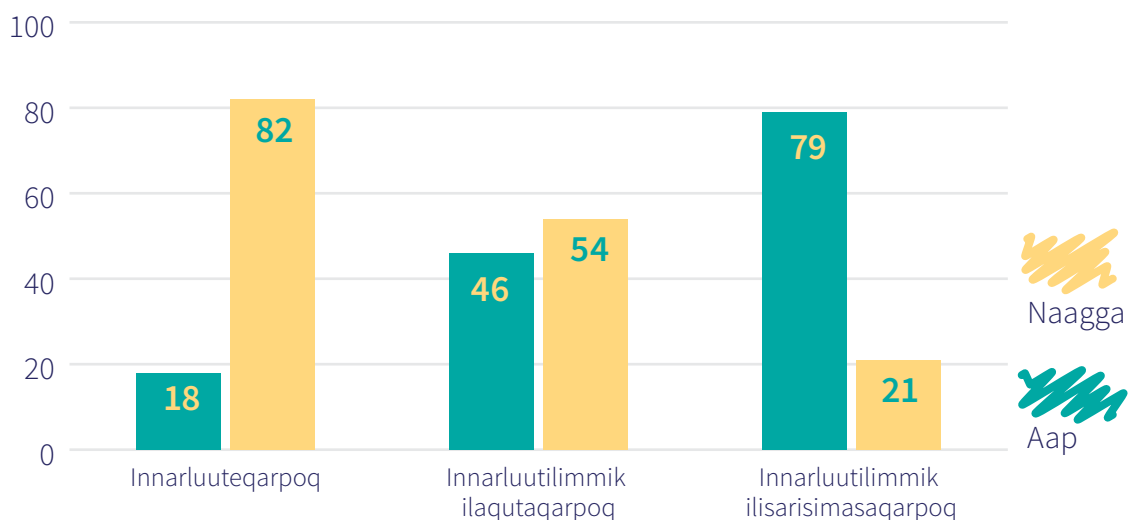
Takussutissiami 3-mi akissutit inuussutissarsiutinut agguataarneqarput. Eqimattani 'ilinniagaqarsimangitsuni' sammeneqarput pikkorissarsimagaluarlutik sivikinnerusumilluunniit ilinniagaqarsimagaluarlutik suliamik ilinniagaqarsimangitsut akissutaat tamarmik. Namminersortut ima ikitsigipput – akissuteqartut 17-it – nalunaarusiami misissoqqjissaakkanut ilanngunneqarsimanatik. Apersorneqartut ilinniarsimasortaat suliffeqarput inuussutissatut ilinniagaqarfigisimasaminnik (assersuutigalugu sanaartornermi). Nalinginnaasumik atorfillit tassaapput universitetimi ilinniagaqarsimangitsut (qitiusumik ilinniarfinni inuussutissarsiutinullu ilinniarfinni niuernermut tunngasuni assingusumiluunniit ilinniarnertuunngorsimasut). Atorfillit allat tassaapput inuit universitetini ilinniarsimasut (bachelorinngorsimasut qaffasinnerusumiluunniit angusisimasut).

Innarluuteqarneq nammineq nalunaarutigalugu

Apeqqutigisimavarputtaaq inuk apersorneqartoq nammineq innarluuteqarnerseq aamma/imaluunniit inunik innarluutilinnik ilisarimasaraqarnerseq. Aperigaangatta: "Illit nammineq innarluuteqarpit?" apeqqutinik akisisut 18%-ii angertarput. Taamaalilluni apersorneqartut tallimaagaangata ataaseq innarluuteqarnerartarpoq, naleqq. takussutissiaq 4. Sutigut piginnaasakillineq apeqqutigineqanngilaq, taamaattumik innarluutaasup suussusia apeqqutinillu akisisut suut tunngavigalugit innarluuteqarnertik nalilersimaneeraat nalilersinnaanngilarput. Taamaalilluni nalunaarusiaq manna apersorneqartut innarluuteqarnerminnik namminneq naliliinerinik tunngaveqarpoq. Inuit innarluutillit qanoq amerlatiginerannik nalunaarsuiffeqanngilaq – taamaattumillu nalilerneqarsinnaanngilaq kisitsisit taakku maani nunatsinni inuit innarluutillit amerlassusivianut naapertuunnersut. Kisitsisilli Naalagaaffiit Peqatigiit peqqinnissaq pillugu suleqatigiiffiata (WHO) naliliinerannut qanipput, tassami nunarsuup inuisa 15%-ii innarluuteqaramik (World Health Organization, 2015).

Misissuineq innuttaasunik misissuineritut ilusilerneqarpoq, inuillu innarluutillit akissuteqarnissaat anguniarlugu immikkut suliniuteqartoqarsimangilaq. Taamaattumik inuit eqqarsartaatsikkut tarnikkullu pisinnaasakillimasat, inuit innarluutillit ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinniittut inuillu innarluutillit najugaqanngitsut ikinnerussuteqarsorineqarsinnaapput (Amilon et al., 2017). Inuit innarluutillit ajornartorsiuteqarnerpaanut ilaasut taakku ikinnerussuteqarnerisa kinguneranik ataqatigiinnerit misissuiffigisatta amerlanersaat nalunaarusiami matumani angusanit takuneqarsinnaasuninngarnit innuttaasunut sanilliulluarneqarsinnaanerupput. Norgemi inuit innarluutillit inuunermi atugaannik 2007-imi misissuinermi ilaatigut paasinarsivoq inuit eqqarsartaatsikkut pisinnaasakillimasat inuit innarluutillit Norgemiittut akornanni ilinniagakinnerpaajusut (Molden et al., 2009).

Takussutissiaq 4: Peqataasut innarluuteqarnermut attuumassuteqarnerat

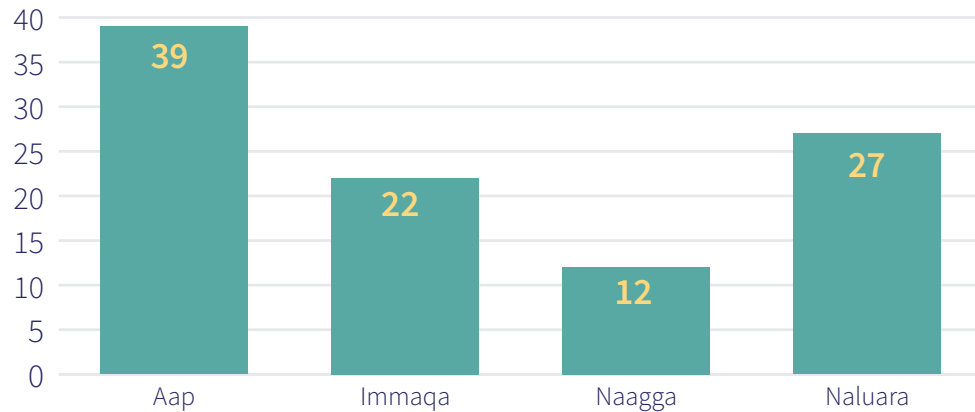

Taamatuttaaq takussutissiami 4-mi takutinneqarpoq apersorneqartut affangajaat inummik innarluutilimmik ilaqutaqarnerartut – apersorneqartullu tallimaagaangata sisamangajaat inummik innarluutilimmik ilisarisi-masaqarnerartut. Taamaalilluni isummertoqarsinnaavoq apersorneqartut amerlanerpaartaat inummik innarluutilimmik peqateqarneq pillugu arlaatigut ilisimasaqarlutillu misilittagaqartut – tamatumingalu ilisi-maarinnittut. Misissuinermi apersorneqartut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumartik pillugu aperine-qaraangamik taamatuttaaq isummertoqarsinnaavoq ingammik inoqatinut qanigisanullu attaveqarnermut tunngatillugu misilittakkatik aallaavigalugit, takorluukkatik aallaaviginagit, akisartut.

Qanigisanut, inoqatinut sunniuteqarluartunullu attaveqarneq

Takussutissaq 5: Inuit innarluutilit pillugit isummat pigiliutiinnakkat

Inuit amerlanerpaartaat inuit innarluutilit pillugit pigiliutiinnakkaminnik isumaqartarsoraagit?

Nuna tamakkerlugu innuttaasunik misissuinermit erserpoq innuttaasut 39%-ii inuit allat inuit innarluutilit pillugit pigiliutiinnakkaminnik isumaqartarsorigaat. ”Immaqa”-mik akisut ilanngukkutsigit innuttaasut 61%-ii inuit allat inuit innarluutilit pillugit pigiliutiinnakkaminnik isumaqartarsoraat – innuttaasullu 12%-ii isumaqarput pigiliutiinnakkanik isumaqartoqanngitsoq, naleqq. takussutissiaq 5. Tassa annertuumik isumaqatigiissutigineqarpoq innuttaasut inuit innarluutilit pillugit pigiliutiinnakkaminnik isumaqartartut. Siuleqummi eqqaaneqartutut Tiliumit taamatuttaaq saqqummiussani arlalinni allaatigineqarsimavoq inuit innarluutilit inuiaqatigiinni siumut qanoq isummerfigereerneqartartut (Tilioq, 2019, 2020a). Misissueqqissaarnermi tulluuttumi isummat taakkua isummallu pigiliutiinnarsimasat taakkua qanoq malunniuttarnerannik aamma inoqatit attaveqarfigisat pissaaneqarlutillu inissisimaffillit inuit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isummanik sunik pigiliutiinnagaqartarnerannut qanoq sunniuteqartarnerat takutinneqassaaq.

Isummat pillugit misissuinermi paasisanit erserpoq inunnut innarluutilinnut attaveqariaatsinut assigiinngitsunut tunngatillugu isummanik assigiiaartoqartoq. Tamanna tunngavigalugu misissueqqissaarneq pingaarnernut pingasunut ukununga immikkoortiterparput: Inoqatinut attaveqarneq (timersoqatigisartakkanut, atuaqatinut, suleqatinut kulturimillu sammisaqatigisartakkanut), qanigisanut attaveqarneq (ilaquttanut aapparmullu) sunniuteqarluartunullu attaveqarneq (sulisisisunut Inatsisartunullu ilaasortanut). Nunarput angigaluaqisoq illoqarfanni nunaqarfanni innuttaaqatigiinniittut amerlanngimmata immikkoortut imminnut assingukulanerusassapput, ilaqutaasut suleqataasinnaammata, imaassinnaallunilu illoqarfanni mikinerni annernilu suliffigisami, ilinniarfigisami namminerluunniit inuunermi naapitat assigiinngitsut immikkoortuni assigiinniis-sinnaasut.

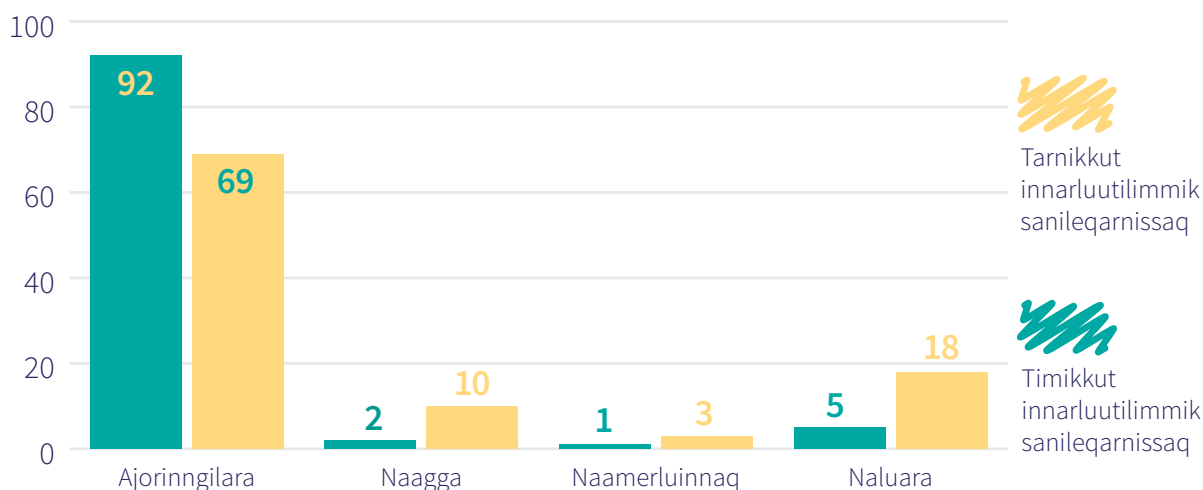
Inoqatinut attaveqarneq

Inoqatit attavigisartakkat tassaasinnaapput atuaqatit, suleqatit, timersoqatigisartakkat kulturimillu sammisaqatigisartakkat tamanullu saqqumisumi attavigisartakkat. Inoqatinut attaveqarneq ilaqtutanut qanigisanut attaveqarnermit pissaaffittaqaannginnerusutut paasineqarsinnaavoq, attaveqariaaserlu inunnut sunniuteqarluartunut, assersuutigalugu Inatsisartunut ilaasortanut – innuttaasunut sinniisuunissamut demokratiilu aqqutigalugu nunamik aqutsinissamut pissaanermik tunineqarsimasunut – attaveqarnermit, imaluunniit sulisitsisunut suliffeqarfefarfinni atorfinitsitsinermut tunngatillugu pissaaneqartunut attaveqarnermit allaaneruvoq.

Apeqqummut pingaarnermut, inunnut attaveqariaatsit qaninnginnerpaatut taaneqarsinnaasumut, tunngatillugu aperineqartut 91%-ii akipput inummik innarluutilimmik cafémi issiaqateqarnissartik ajorinagu.

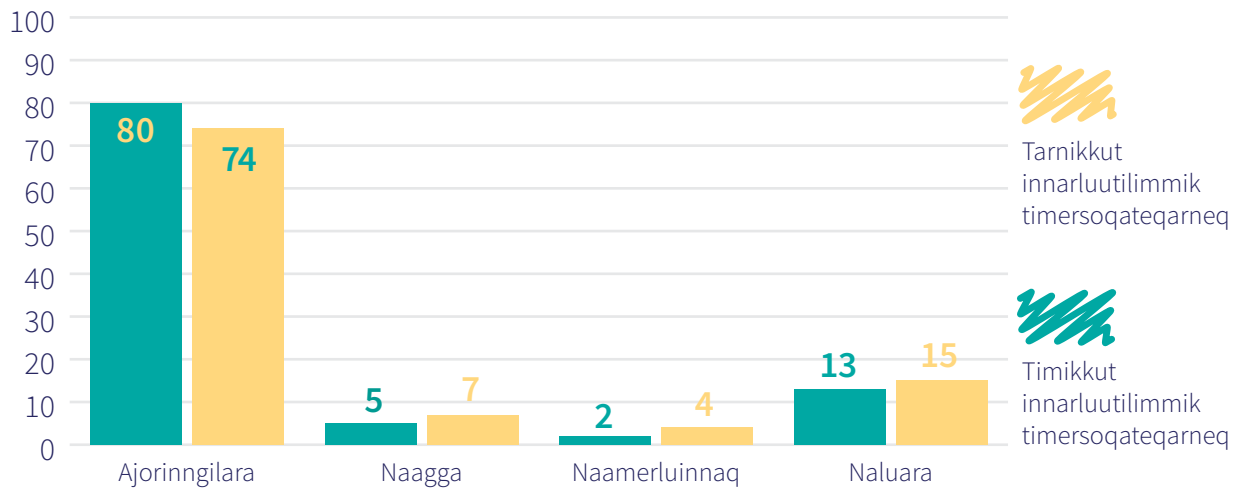
Inoqatinut attaveqariaaseq qaninnerulaatsiaraangat apersorneqartullu inummik innarluutilimmik sanileqarnissartik qanoq igissaneritsik aperineqaraangamik akissutigineqartut tamatigoornerusarput. Tamatumunnga tunngatillugu innuttaasut amerlanersaat (92%) inummik timikkut innarluutilimmik sanileqarnissartik ajorinngilaat, ikinnerungaatsiartut (69%) inummik tarnikkut innarluutilimmik sanileqarnissartik ajorinngikkaat. Tamatumunngattaq tunngatillugu apersorneqartut 18%-ii "naluara"-mik akisarput – tamatumunngalu saniliullugu apersorneqartut 5%-iinnaat "naluara"-mik akisarput apeqqut inummut timikkut innarluutilimmut tunngagaangat, naleqq. takussutissiaq 6.

Takussutissiaq 6: Innarluutilimmik sanileqarnermut tunngatillugu isummat

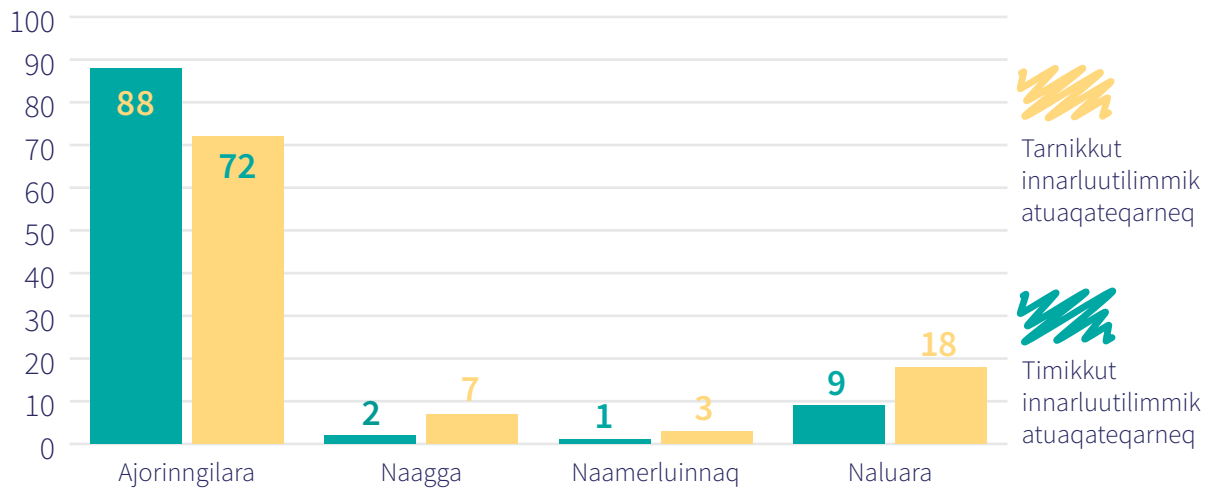
Sunngiffimmi sammisassanuttaq tunngatillugu innuttaasut inummik tarnikkut timikkulluunniit innarluutilimmik timersoqateqarnissamik ataatsimut isigalugit akuersaarput. Tamatumani inuit tallimaagaangata sisamat apeqqummut matumunnga akuersaartarput: "Timersortartuuguit qanoq igissagaluarpiuk inummik timikkut innarluutilimmik holdeqateqaruit". Inuit sisamaagaangata pingasut tarnikkut innarluutilit pillugit apeqqummut assingusumut akuersaartarput, naleqq. takussutissiaq 5. Apeqqutinik akisisuttaq timikkut (91%) tarnikkullu (80%) innarluutilinnik aftenskoleqateqarnissamut tunngatillugu amerlanersaat akuersaarput.

Takussutissiaq 7: Timersoqatinut innarluutinullu tunngatillugu isummat

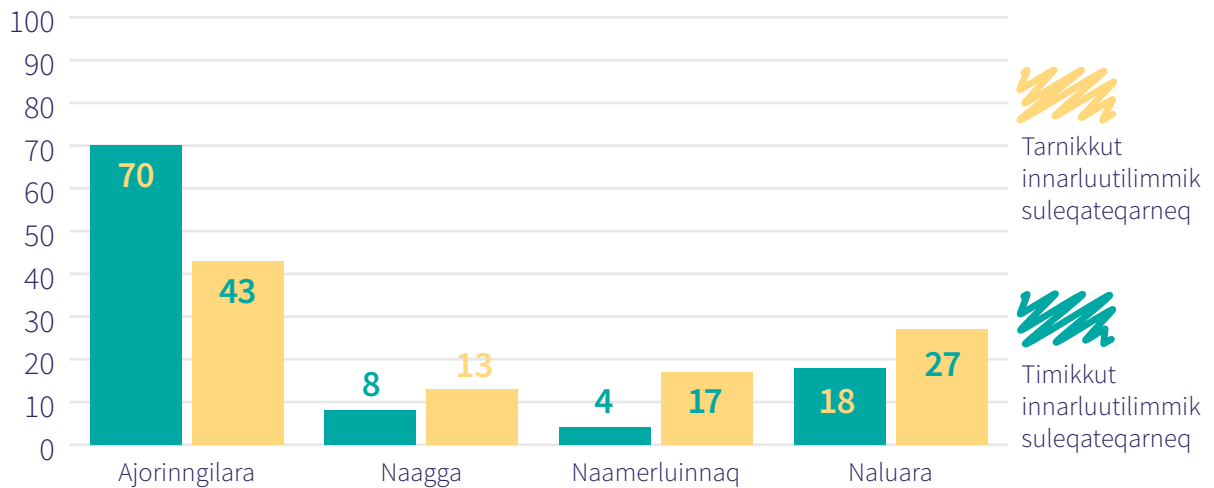
Atuaqat inoqatinut attaveqarnertut isigineqarpoq. Suleqammik peqateqarneq inoqatinut attaveqariaatsit attaveqarnerpaaffiusartut isummallu pillugit misissuinermi apersorneqartut qaninnerpaasartagaasa ilagaat. Inoqatinuttaaq attaveqariaatsinut allanut tunngatillugu innuttaasut qitornamik timikkut innarluutilimmik atuaqateqarnissaannik akuersaartuupput. Apersorneqartut 88%-ii taama isumaqarput. Akuersaannginneru-soqarpoq tarnikkut innarluutilimmik atuaqateqarnissaannut tunngatillugu, apersorneqartut 72%-ii akuersaarmata. Tassa innuttaasut sisamaagaangata pingasungajaat qitornamik innarluutilimmik atuaqateqarnissaannik akuersaarput.

Takussutissiaq 8: Atuaqatinut tunngatillugu isummat

Apersorneqartut aperineqaramik innarluutilimmik suleqateqarneq qanoq igissaneraat timikkut tarnikkullu innarluutilinnut tunngatillugu assigiinngissuteqartoqaqqippoq. Innuttaasut pingasuugaangata marluk timikkut innarluutilimmik suleqateqarnissartik akuersaartarpaat – apersorneqartulli affangajaannaasa takorloor-sinnaasarpaat tarnikkut innarluutilimmik suleqateqarnissartik, naleqq. takussutissiaq 9.

Takussutissiaq 9: Innarluutilimmik suleqateqarnissamat tunngatillugu isummat

Soorlu eqqaareeripput, misissuinermit innuttaasuni amerlanernut sinniisut qanoq isumaqarnerat apersuuti-gaarput. Suiassutsit suliaqarfilla suleqatinut innarluutilinnut tunngatillugu isumaasa assigiinnginnerat ima erseqqitsigisimavoq misissueqqissaarnerunissaq naleqqussimalluni. Tarnikkut innarluutilimmik suleqate-qarnissaq assersuutigalugu inuusuttut (67%), ilinniartut (76%), ilinniarsimasullu (67%) amerlanerpaartaasa ajorineq ajorpaat. Aalisartut piniartullu taamaallaat 36%-iisa tarnikkut innarluutilimmik suleqateqarnissartik ajorinngilaat. Aammattaaq timikkut innarluutilimmik suleqateqarussuseq apersorneqartunit assigiinngit-sumik isigineqarpoq. Arnartaat 76%-imik akuersaarnerupput. Angutitaat aamma amerlanerpaartaasa timikkut innarluutilimmik suleqateqarnissartik ajorinngilaat. Eqimattani taakkunani ilinniartuusut 82%-imik akuersaarnerupput, aalisartut piniartullu 45%-imik akuersaannginnerpaallutik.

Misissueqqissaarnermit matumanga erserpoq innuttaasut amerlanersaat inunnut innarluutilinnut attave-qarnissamat akuersaartuusut. Inuit quliugaangata qulingiluat sumiiffinni tamanut saqqumisuni inuup innar-luutilip saniani issiarusussanerlutik, timikkut innarluutilimmik sanileqarusussanerlutik, inummik innarluu-tilimmik aftenskoleqateqarusussanerlutik meeqqatillu timikkut innarluutilimmik atuaqateqarnissaannut tunngasumik aperineqaraangamik akuersisarput. Misissueqqissaarnermittaqq paasinarsivoq timikkut innar-luutilimmik tarnikkut innarluutilimminngarnit inoqatitut attaveqarfeqarnissaq akuersaarneqarnerusoq. Timikkut innarluutilinnut tunngatillugu isummanik sanilliussilluni innuttaasut 69%-iinnaat tarnikkut innar-luutilimmik sanileqarnissamat akuersaarput – 43%-iinnaallu akuersisarput tarnikkut innarluutilimmik sule-qateqarnissamat tunngatillugu aperineqaraangamik. Inunnut timikkut tarnikkullu innarluutilinnut tunnga-tillugu isummani assigiinngissut tamanna qanigisanut attaveqarnermissaaq atuuppoq aatsaalli sunniuteqar-luurtunut attaveqarnermut tunngatillugu immikkoortuni tulliuttuni sammisassatsinni erseqqissivissalluni.

Immikkoortuni tulliuttuni inoqatinut attaveqarnermiit inummut namminermit qanigisanullu tunnganerusut pillugit apeqquilliisoqartillugu innuttaasut qanoq isumaqartarnersut maanna sammissavavut.

Qanigisanut attaveqarneq

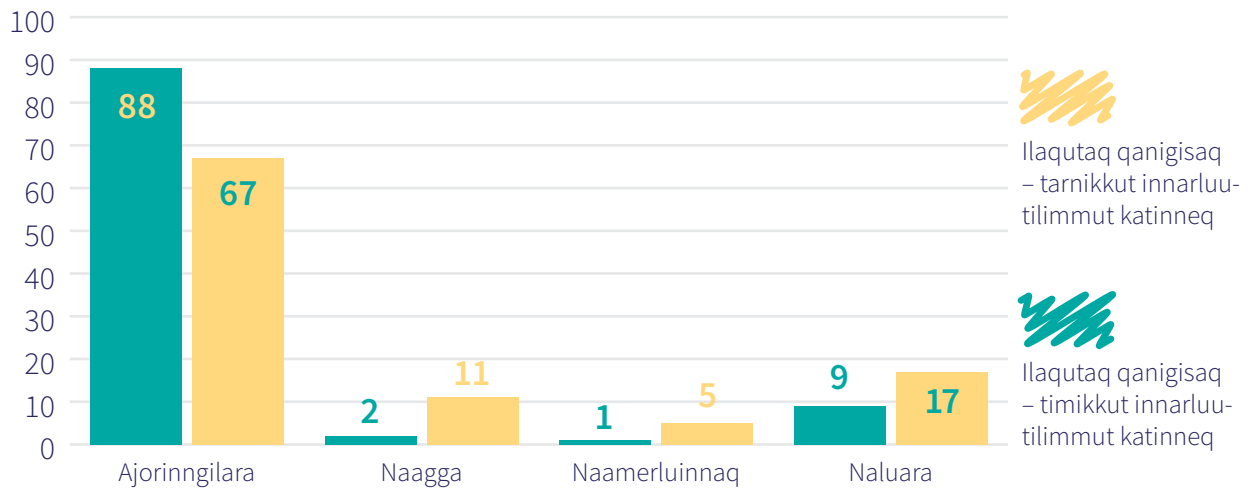
Qanigisanut attaveqarneq inoqatinut attaveqarnermik taasatsinninngarnit inummut namminermit tunnga-nerullunilu pisussaaffittaqarneruvoq. Ilaquttanut piffissamik atuinissamat arlaatigut pisussaaffeqarfigisatsinut attavigiunnaarutsigillu inuttut kinguneqangaatsiartussanut attaveqarneruvoq. Inunnut innarluutilinnut qanigisanut, soorlu ilaquttanut imaluunniit aappanut peeqqanullu, attaveqarnermut tunngatillugu isummat allanngoriartortarput taakkununga attaveqarnerup qanoq qanitsiginera apeqqutaalluni.

Innuttaasut aperineqarput qanoq issanersut qanigisartik inummut timikkut tarnikkulluunniit innarluutilim-mut katittussanngorpat. Aperineqartut amerlanerpaartaat (88%) ilaquttamik qanigisamik inummut timikkut

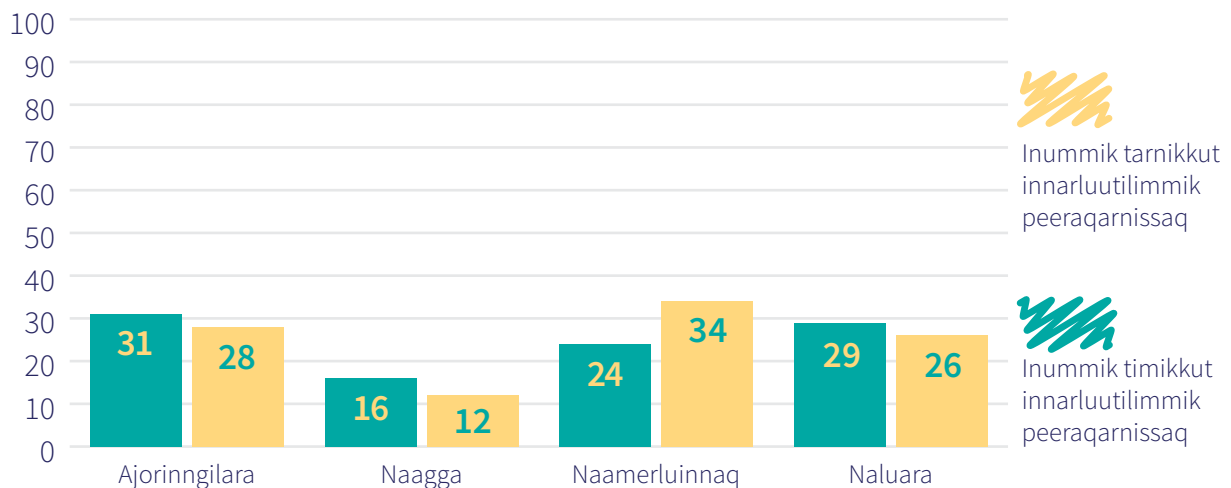
innarluutilimmut katinissaa akuersaassanerarpaat. Tarnikkut innarluutilinnut tunngatillugu apeqqtinut akuersaartut ikinnerupput (67%).

Takussutissiaq 10: Ilaqutaq qanigisaq – inummut innarluutilimmut katinneq

Misissuinermi aamma qanigisat pillugit apersuisoqarpoq. Inuit apersorneqartut aperineqarput timikkut tarnikkulluunniit innarluutilimmik peeraqarnissartik takorloorsinnaaneraat. Inuit pingasuugaangata ataaseq miss. akisarpoq inummik innarluutilimmik peeraqarnissani takorloorsinnaallugu. Tarnikkut innarluutilinnut tunngatillugu (28%) apeqqtinut akuersaartut ikinnerulaarput timikkut innarluutilinnut tunngatillugu apeqqtinut akuersaartunut naleqqiullugit (31%). Paarlattuanik innuttaasuni inuit tallimaagaangata marluk inummik innarluutilimmik peeraqarnissartik takorlooruminaatsittarpaat.

Takussutissiaq 11: Inummik innarluutilimmik peeraqarnissamut tunngatillugu isummat

Apeqqtini akisassani ukunani allannguuteqalaarpoq apersorneqartut ilinniagaqarsimasut inummik innarluutilimmik peeraqarnissamut akuersaarneralaarmata.

Apeqqtini qanilluinnakkanut attaveqarnermut tunngasuni taama ittuni maluginiarparputtaaq "naluara"-mik akisut procentii qaffariangaatsiartut. Apersorneqartut 29%-iisa naluaat inummik tarnikkut innarluutilimmik peeraqassagaluarunik qanoq igissanerlugu. Misissuinermi kingusinnerusukkut eqqartussavarput "naluara"-mik akisut amerlanerat misissuinermi angusanut qanoq sunniuteqarsinnaanersut.

Innuttaasut inummut innarluutilimmut qanimut attaveqarnissamut tunngatillugu isumaannik misissueqqis-saarnermi ersepoq attaveqariaaseq qanillinerujartortillugu innuttaasut taama qanitsigisumik attaveqarnis-samik takorlooruminaatsitsisut amerliartortartut. Tamatuma saniatigut inunntut tarnikkut innarluutilinnut attaveqarnissamut akuersaannginnerusoqarnera nalinginnaaleriartorpoq.

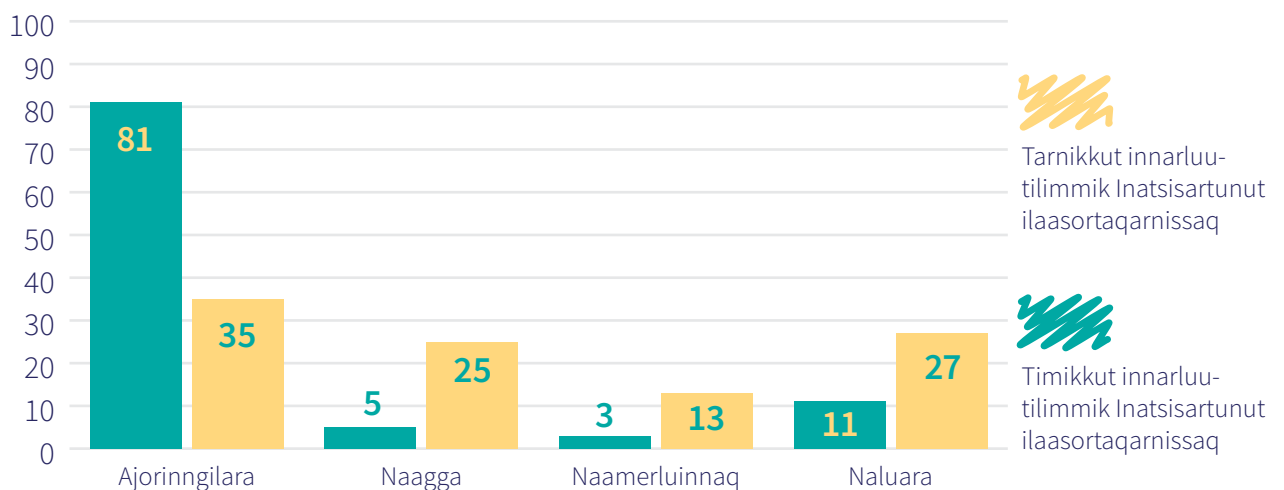
Sunniuteqarluartunut attaveqarneq

Inuiaqatigiinni sunniuteqarluartunut attaveqarnermut tunngatillugu inuit timikkut innarluutilit pillugit isummat inuillu tarnikkut innarluutilit pillugit isummat assigiinnginnerat matumanissaaq erseqqippoq.

Matumani apersoneqartut aperineqarput qanoq igissaneraat Inatsisartunut ilaasortaasooq timikkut tarnikkul-luunniit innarluuteqartuuppat. Innuttaasut amerlanersaat timikkut innarluutilimmik Inatsisartunut ilaasorta-qarnissaanut akuersaarput (81%). Tassa innuttaasut amerlanerpaartaasa isumaat naapertorlugu Nunatsinni politikikkut siuttuusut timikkut innarluuteqarsinnaapput.

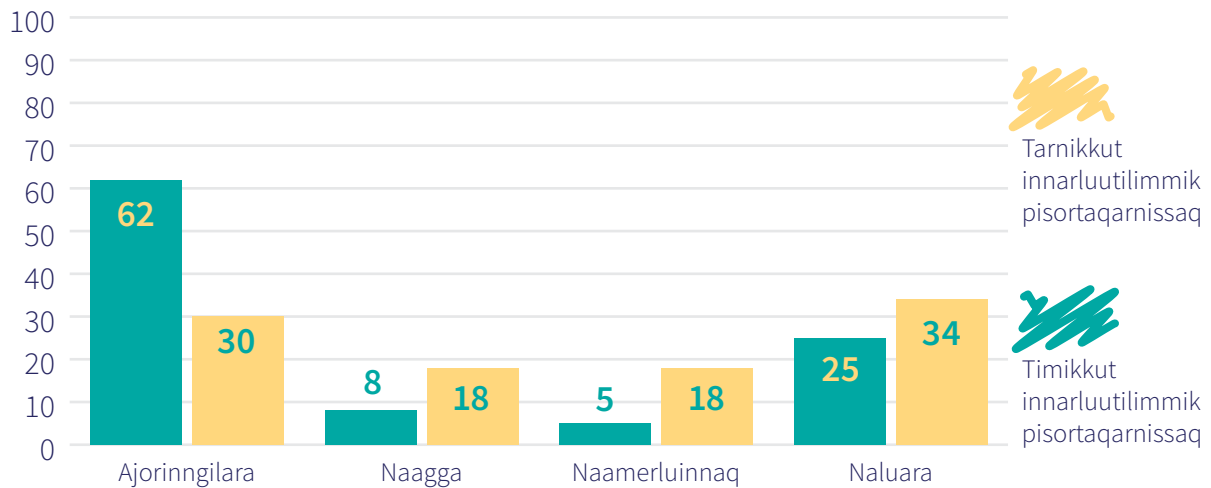
Tarnikkut innarluuteqarnermut tunngatillugu isummat allaapput. Akissutigineqartut "ajorinngilara"-mut, "naagga"-mut, "naamerluinnaq"-mut "naluara"-mullu agguataarsimanerujussuupput. Ataatsimut isigalugit tarnikkut innarluutilinnik Inatsisartunut ilaasortaqarnissaanut "naagga"-mik akisut 25%-iupput "naamerluin-naq"-millu akisut 13%-iullutik. Innuttaasulli apeqqummut tunngatillugu isumaannik isummiussinissaq imaannaanngilaq, taakkua 27%-ii apeqqutinik (akisisut sisamaagaangata ataaseq) "naluara"-mik akisarmata. Tamanna pissuteqassanganneqarpoq qanoq akissanerlutik nalulersimagaat imaluunniit qulaani allaatigi-neqartutut naaggaarnatik "naluara"-mik akisartut: Tarnikkut innarluutilimmik Inatsisartuni ilaasortaqarnissaa kissaatigivallaarnagu kissaatiginngilluinnarluguluunniit. 35%-iisa tarnikkut innarluutilimmik Inatsisartuni ilaasortaqarnissaa takorloorsinnaavaat. Maluginiarneqartariaqarporlu inuusuttut (18-29-nik ukiullit) 40%-ii atorfillillu allat 45%-ii tarnikkut innarluutilimmik Inatsisartuni ilaasortaqarnissaa akuersaaraat. Erseqqissunilli takussutissaqanngilaq assersuutigalugu ilinniagaqarnerup tamatumunnga sunniuteqarsimanissaanut.

Takussutissiaq 12: Innarluutilimmik Inatsisartunut ilaasortaqarnissamut tunngatillugu isummat

Suliffimmi innarluutilimmik pisortaqarnissaa pillugu innuttaasut aperineqaraangamik inuit pingasuugaanga-ta marluk missaanniittut timikkut innarluutilimmik pisortaqarnissamut akuersaartarput. Tarnikkut innarluu-teqarneq pillugu aperisoqaraangat akissutit allaasarput. Matumani inuit pingasuugaangata ataasiinnaq tar-nikkut innarluutilimmik pisortaqarnissamut akuersaartarpoq. Apeqqummut tamatumunnga tunngatillugu "naluara"-mik akisorpassuupput 34%-iummata. Inuusuttut ilinniartullu tamatumunnga tunngatillugu akuer-saarnerupput – inuusuttummi ilinniartullu 40%-iinit amerlanerusut tarnikkut innarluutilimmik pisortaqarnis-sartik ajorinngilaat.

Takussutissiaq 13: Innarluutilimmik pisortaqarnissamut tunngatillugu isummat

Isummertoqarsinnaavoq immikkoortumi matumani sunniuteqarluartunut attaveqarnermut tunngasumi inuit tarnikkut innarluutillit tunuarsimaarfigineqartut. Innuttaasut inuit tarnikkut innarluutillit siulersuisinnaassu-siannorpiaq tunngatillugu pigiliutiinnakkaminnik isumaqassangatinnarput. Misissueqqissaarnerup immikkoortuani matumanissaaq mannattaaq nalinginnaavoq: Attaveqariaaseq apersoneqartut ulluinnaannut tunnganerujartortillugu innuttaasut amerlanerpaartaat inunnut innarluutilinnut tunngatillugu tunuarsimaarnerujartortarput. Immikkoortumili matumanerpiaq tamanna atuuppoq taamaallaat inunnut timikkut innarluutilinnut.

Nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermit naatsumik eqikkaaneq

Nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermit erserpoq Kalaallit Nunaanni innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaat allanngorartut attaveqariaaseq apeqqutigineqartoq sorliunersoq apeqqutaaluni. Angusanit paasinarsivoq inuit innarluutillit inoqatitut attaviginissaannut akuersaartut amerlanerusut – akuersaannginnerulersoqartartorlu qanigisatut sunniuteqarluartutulluunniit attaviginissaannut tunngasunik apeqquteqartoqaraangat. Aammattaaq isummanik misissuinermit amerlanersaat inunnut timikkut innarluutilinnut tunngatillugu akuersaarnerupput inunnullu tarnikkut innarluutilinnut tunngatillugu akuersaannginnerullutik.

Qanigisatut attaveqarnermut tunngatillugu apeqqutinik akisisut inunnut timikkut innarluutilinnut attaveqar-nissaminnut akuersaarput. Attaveqariaatsit amerlanersaannut – ilaatigut suliffimmi Inatsisartunullu ilaasortani sunniuteqarluartunut. Taamaallaat qanigisarluinnarnut tunngatillugu, assersuutigalugu timikkut innarluutilimmik aappaqalernissamut tunngatillugu, akissutini inuit timikkut innarluutillit sissuernerupput.

Tarnikkut innarluuteqarneq innuttaasut amerlanersaannit tunuarsimaarfigineqarneruvoq. Tassa qanigisatut sunniuteqarluartutullu attaveqariaatsinut tunngatillugu tunuarsimaartoqarneruvoq. Inoqatitut attaveqariaatsinut atatillugu inunnut timikkut tarnikkulluunniit innarluutilinnut tunngatillugu inuit amerlanersaat akuersaarput – inunnullu tarnikkut innarluutilinnut akuersaanngitsoqarnerulaarluni. Qanigisanut attaveqarnermut tunngatillugu apersoneqartut pingajorarterutaannit ikinnerusut inummut tarnikkut innarluutilimmut attaveqalernissartik takorloorsinnaavaat. Apersoneqartulli tarnikkut innarluutilimmik ilaqutaqarnissaminnut akuersaarnerupput. Assersuutigalugu ajorineqanngilaq ilaqutarisaaq timikkut tarnikkulluunniit innarluutilimmut katippat. Sunniuteqarluartunut (sulisitsisunut politikernullu siuttuusunut) attaveqarneq saakkutsigu misissuinermit erserpoq innuttaasut timikkut innarluutilinnut, tarnikkut innarluutilinnuunngitsoq, akuersaartuusut. Inuit pingasuugaangata ataasiinnaq tarnikkut innarluutilimmik siuttoqarnissamut akuersaartarpoq. Nunatsinni politikikkut siuttut eqqartorneqartillugit akissutit tamatumunngattaaq assingupput: Apersoneqartut 35%-ii Inatsisartunut ilaasortaasup tarnikkut innarluuteqarnissaa ajorinngilaat.

Misissuinermi akissutitut atatillugu nalorninartoqarpoq, eqqaariikkatsitut “naluara”-mik akisut amerlamata. Tarnikkut innarluutillit eqqaassagaanni “naluara”-mik akissutit ilarpasui tarnikkut innarluuteqarneq pillugu apeqqutini timikkut innarluuteqarneq pillugu apeqqutininnarnit 10%-mik amerlanerupput. Assersuutigalugu tarnikkut innarluutilimmik pisortaqarnissaq qanoq igissanerlugu apeqquumi. Matumani apeqqartut 300-nit amerlanerusut “naluara”-mik akisimapput. “Naluara”-mik akisut amerlasoorujussuugaa-ngata (ass. akisut 15%-ii taamatut akigaangata), akissutitut pissutiviusut nalusarpavut. Imaassinnaavoq inuk apersoneqartoq akerusunnngitsoq. Aamma imaassinnaavoq nalornisoqartoq taamaammallu apeqquummut isummertoqarsimanngitsoq. Naggataatigullu aamma imaassinnaavoq tamatuminnga eqqarsaatiginnittoqarsimanngitsoq akinnginnermilu assersuutigalugu tarnikkut innarluutip suuneranik paasissutissaqanngitsoq. Misissueqqissaarnermili paasineqarajuppoq akissutit erseqqissunik (inuaqatigiinni assigiinngitsinermik) tunngaveqartarnerat. Akisut amerlanerpaartaat inunnut innarluutilinnut tunngatillugu ajunngilluinnarneraanngikkunik ajorluinnarneraasarpur. Tassa akissutaapput paasiuminartut innuttaasut isumaannut tunngatillugu paasisaqarfiulluartut, ilaatigut ilaqutariinni, pisortaqarfinni timersoqatigiiffinniluunniit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu.

Suliffeqarfinni isummat

Nalunaarusiami matumani suliffeqarfiit ingerlatsiviillu immikkut sammisatut ilannguppavut taakkunani inuit innarluutillit isummanik paasinnikkumalluta. Matumanissaaq inuit innarluutillit sulisinnaatitaanerit malillugu iliortoqarnerisq samminerussavarput. Isummat pillugit misissuinermit suliffeqarfinnut atassuteqartut assigiinngitsut pillugit apeqquteqarpoq soorlu imaattunik: *”Tarnikkut innarluutilimmik pisortaqarnissat takorloorsinnaaviuk?”* imaluunniit *”Timikkut innarluutilimmik suleqateqarnissat takorloorsinnaaviuk”* il.il. Suliffeqarfiit ingerlatsiviillu innuttaasut inersimasortaannut inoqatinik naapitsiffittut nalinginnaanerpaajusut ilaapput. Suliffinni inuiaqatit peqatigisarpavut, suleqatitaartarpugut, ilisarimasartaartarpugut – inuiaqatigiinnilu sumiiffiit innuttaasutut inuit allat pillugit paasisimasaqarlualefigisartakkatta ilagaat. Taamaattumik soqutiginarpoq inuit innarluutillit pillugit isummiussarinqarsinnaasut assigiinngitsut takullugit eqimattallu taakkua innuttaasut amerlanerpaartaasa suliffeqarfinni iluatsilluarfigisaanni pisinnaasaat takullugit. Inuit innarluutillit suliffeqarfinni ingerlatsivinnilu qanoq akuusarnerannik paasisaqarneruneq innarluuteqarnerq pillugu ilisimasaqarnerulluni iliuuseqartoqarsinnaaneranut tapersiissutaasinnaavoq – siunissarlu ungasinnerusiq eqqarsaatigalugu sulisitsisut inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinerup pingaaruteqassusianik paasinnissinnaanguutigisinnaavaat, atorfinitsitsiniaanerminni toqqagassatut peernagit atorfinitsitsinissaq nalornissutigineqarmat imaluunniit atorfinitsitseriaaseq pillugu ilisimasaqartoqanngimmat.

Suliffeqarfiit ingerlatsiviillu sammineranni paasissutissat nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermit pisut, sulisoqarnermi pisortanik akisussaasunillu apersuinermit itisiliiffiusunik misissueqqissaanermit pisut suliffeqarfiillu qanoq amerlatigisut atorfinnik inuttassarsuinerminni innarluutilinnik qinnuteqaqqusillutik kajumissaarisarnerisut misissuillatsiarnermit pisut atornerqarput.

Inunnut innarluutilinnut ilinniarnissamut suliffeqarnissamullu periarfissat

Misissuinerup nalaani ilimagineqarpoq Kalaallit Nunaanni sulisinnaatitaaneq malillugu iliortoqanngitsiq. Inuup innarluutillip suliffeqarfinniilerniarnerani imaannaanngitsorsiorneranut arlalinnik pissuteqarsinnaavoq. Imaassinnaavoq ilinniagaqalersinnaatitaaneq malinneqanngitsiq inuk innarluutilik ilinniagaqalernissamut periarfissaqarnani. Imaassinnaavoq tikikkuminaatsoqartoq, ikiuutissaqanngitsiq imaluunniit sulisitsisut, suleqatit atuqaqatilluunniit pigiliutiinnakkaminnik isumaqartut pimmatiginnittartulluunniit (Tilioq, 2020b). Inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaat naapertorlugu, immikkoortut 24 aamma 27, inuit innarluutillit ilinniagaqarsinnaatitaallutillu suliffeqarsinnaatitaapput (De Forenede Nationer, 2008). Taamaalillutik ilinniartitaanermik aqqissuussaaneq suliffeqarfiillu inunnut innarluutilinnut ammallutillu peqataatitsisariaqarput. Suliffeqarfiit ammasut tassaapput inunnut innarluutilinnut kinaassusersiortuunngitsut, taakkunanilu qulakkeerneqartarpoq inuit innarluutillit innarluutertik tunngavigalugu atorfinitsitsiniaanermit toqqagassatut peerneqartannginnissaat soraarsinneqartannginnissaalluunniit. Suliffeqarfiit peqataatitsisut suliffeqarfiupput inuit innarluutillit sulinissaannik siuarsaasut – assersuutigalugu immikkut ajunngisaarfiginnittarlutik qiimmasaasiisarlutillu.

Misissuinerup kisitsisinik aallaaveqarfiusortaanit ersepoq inuit innarluutillit innarluuteqanngitsullu ilinniagaqassusiini assigiinngissuteqangaatsiartooq (12%). Innuttaasut affangajaat innarluuteqanngitsut ilinniagarput – tamannattaarli atuuppoq inuit tallimaagaangata marlunnit ikinnerulaartunut innarluuteqarnerminnik nammeneq nalunaartunut, naleqq. tabeli 1. Taamaalilluta isummertariaqarpuguttaaq inuit innarluutillit inunnit innarluuteqanngitsuninngarnit ilinniagaqarsimanani akissarsiakinnerullunilu suliffiqeqarsinnaasunut piukkunnaateqarnerusut.

Tabeli 1: Ilinniarsimasut innarluuteqarnerminnik namminneq nalunaaruteqartut amerlassusii

	Inuit innarluutillit		Inuit innarluuteqanngitsut	
	Amerlassutsit	Procentinngorlugit	Amerlassutsit	Procentinngorlugit
Ilinniagaqarsimasut	64	37%	399	49%
Ilinniagaqanngitsut	111	63%	419	51%
Katillugit	175	100%	818	100%

Inuit innarluutillit pingasuugaangata ataaseq pensionisarpooq, inuit innarluuteqanngitsut quliugaangata ataasiinnaq pensionisartoq. Kikkut pensionisarneranni assigiinngissuterujussuarmut tamatumunnga pis-sutaasinnaavoq innuttaasut ilaat ukioqqortusinerminnut atatillugu taamaattumillu aatsaat utoqqalinersiutis-alereerlutik innarluuteqalernerat. Taamaattumik tabelimi 2-mi matuma ataatungaaniittumi ukiut aal-laavigineqarput. Tabelimi 2-mi takuneqarsinnaavoq inuit innarluutillit sulisinnaasutut ukiullit pensionisartut taamalu suliffeqanngitsut amerlanerungaatsartut. Taama inuit innarluutillit pensionisartut affaat sin-nerlugit (54%) sulisinnaasutut ukioqarput. Naleqqiussilluni tamannattaq atuuppoq apersoneqartut talli-maagaangata marlunnut innarluuteqanngitsunut sulisinnaasutut ukiulinnut.

Tabeli 2: Pensionisartut ukiunut innarluuteqarnerminnilu namminneq nalunaaruteqarsimasunut avillugit

	Inuit innarluutillit		Inuit innarluuteqanngitsut	
	Amerlassutsit	Procentinngorlugit	Amerlassutsit	Procentinngorlugit
Sulisinnaasutut ukiullit	31	54%	22	39%
Pensionisartut	26	46%	35	61%
Katillugit	57	100%	57	100%

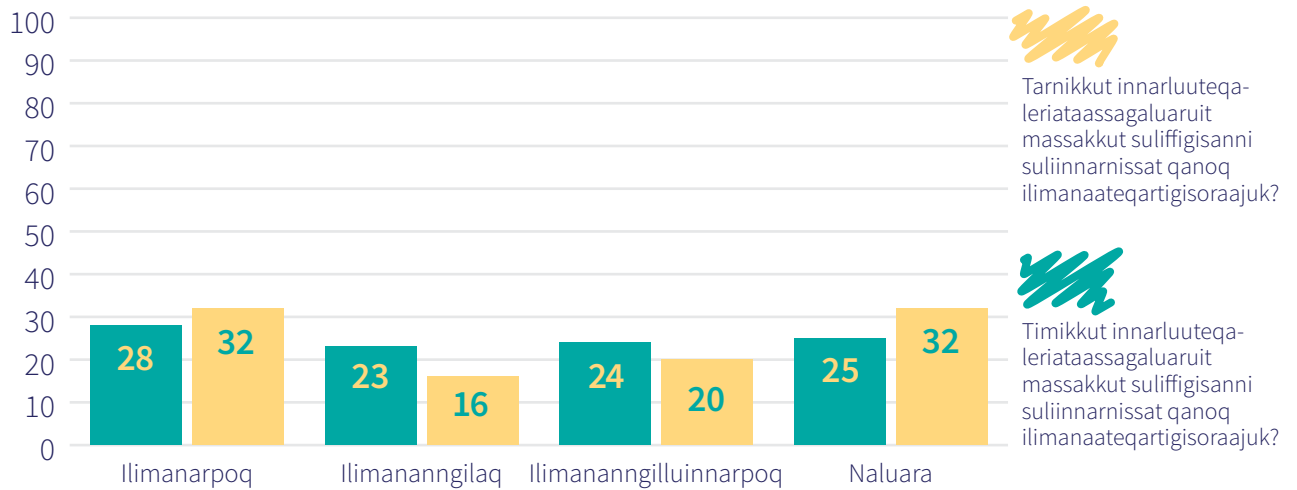
Misissuinermi erserpoq inuit namminneq innarluuteqarsorisut suliffeqarfinniinginnerusartut inunnillu innarluuteqanngitsuninngarnit ilinniagakinnerusartut.

Sulisinnaassuseqarlunilu ilinniagaqarsinnaassuseqarneq

Immikkoortumi tulliuuttumi innuttaasut inuit innarluutillit pisinnaasaattut takorluugaannut tunngatillugu apeqqutinut akissutit erseqqissarneqassapput. Apeqqutigineqarpoq suliassat apersoneqartut namminneq suliarisaat, soorlu ilinniagaqarneq suliffeqarnerlu, inunnit innarluutilinnit suliarineqarsinnaanersut.

Misissuinerup immikkoortuani matumani ilaatigut una apeqqutigineqarpoq: *"Timikkut innarluuteqaleriataas-sagaluaruit massakut suliffigisanni suliinnarnissat qanoq ilimanaateqartigisoraajuk?"* Apersoneqartut pinga-suugaangata ataaseq apeqqummut tamatumunnga akisarput ilimanaateqartoq – affangajaat akisartut ilima-nanngitsoq ilimanaateqanngilluinnartorluunniit. Apersoneqartut sisamaagaangata ataatsip apeqqut taman-na qanoq akissanerlugu nalusarpaa.

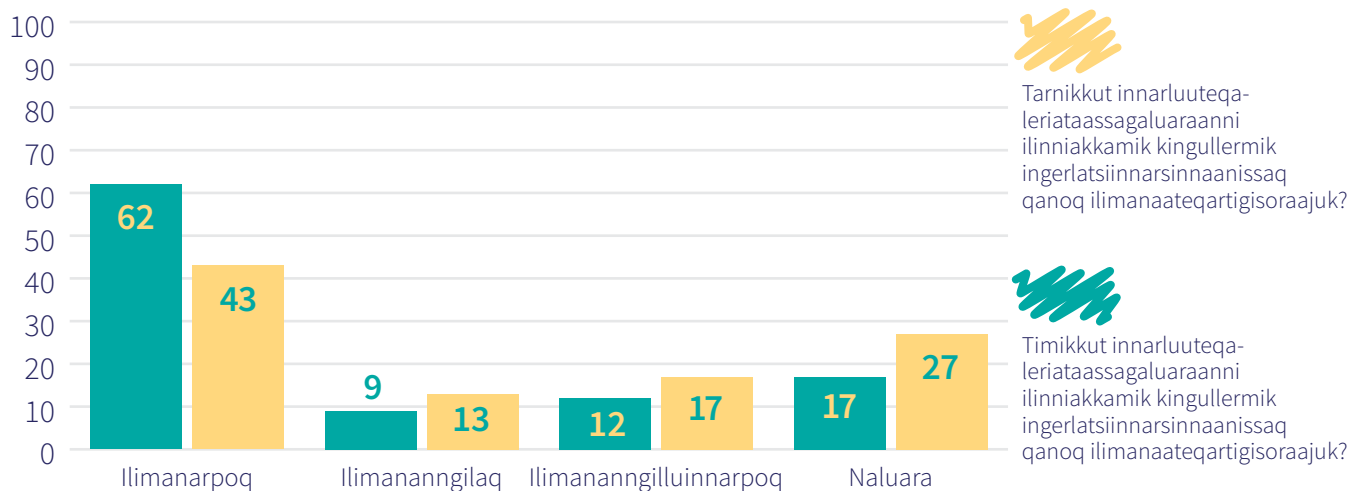
Takussutissiaq 14: Massakkt suliffigisaq innarluuteqaleraanni suliffiinnarneqarsinnaava?

Tarnikkut innarluuteqarnermut tunngatillugu amerlanerulaartut isumaqarput tarnikkut innarluuteqalersi-manerup kingorna suliffeqarfinni assingusunik suliaqartoqarsinnaasoq. Pingajorarterutaasa missaanniittut ilimanarsoraat, pingajorarterutaasa aappaasa amerlanersaasa ilimananngissoraat (assingusunik suliaqar-toqarsinnaanngissoraat), pingajorarterutaasulli pingajuia naluuat qanoq akissanerlutik.

Immikkoortoq suliffeqarfinnut ingerlatsivinnullu atassuteqarlunnartoq tassaavoq ilinniartitaanermik aaq-qissuussaaneq, tassani piginnaasatsinnik immikkut pitsanngorsaasarpugut suliffeqarfinniissinnaalerumal-luta. Ilinniagarineqartut inuussutissarsiormermi sanaartormermilu ilinniakkat universitetinilu ilinniakkat. Apersorneqartut amerlanerpaartaat inuit innarluutillit ilinniakkamik namminneq ilinniakkaminnut assingu-sumik naammassinnissinnaasorineritsinnik aperineqaraangamik akuersaartarput. Inuit quliugaangata arfineq-marluk isumaqartarput inuit timikkut innarluutillit namminneq ilinniagarisimasaminnik kingullermik naammassinnissinnaasut. Sanaartormeramik ilinniagaqarsimasut qularnerulaarput. Apersorneqartut sanaar-tormeramik ilinniagaqarsimasut affaanit amerlanerulaartut isumaqarput inuit innarluutillit namminneq ilin-niagarisimasaminnut assingusumik ilinniagaqarsinnaasut.

Takussutissiaq 15: Innarluuteqalersimagaanni ilinniagarisimasaq kingulleq ilinniarnaqarsinnaava?

Tarnikkut innarluuteqarnermut ilinniakkanullu tunngatillugu inuit qularnerupput. Akissutit “aap” aamma “immaqami” kattukkutsigit affaanit amerlanerulaartut isumaqarput tarnikkut innarluuteqarluni ilinniagaqartoqarsinnaasoq. Immikkoortumi pingaarnernut ilaasumi matumani ilinniartut kisimik akuersaarnerpaapput. Taakkuami sisamaagaangamik pingasut “aap”-imik imaluunniit “immaqami”-mik akisarput.

Inuit innarluutillit pisinnaasaannut pisinnaangisaannullu tunngatillugu taamatut akuersaarpalunngitsumik isummertarnerup nalinginnaanera misissuinermit atatillugu apersuinerit aqqaneqmarluk ilaannit sisamanit-taaq takuneqarsinnaavoq. Matumani inuit apersorneqartut inunnik innarluutilinik atorfinitsitsinernik atorfinitsitseriaatsinut kommunimit tapersorsorneqartunut atorfinitsitsinernulluunniit CSR-profiliminnut iluaqutaasunut toqqaannartumik atassusiipput:

**Apersuisoq: Innarluuteqarneq ilissi
suliffeqarfissinni sammisarivisiuk?**

**Jane: Peqataatitsiniarluta aaqjissuussaqaarpugut
ilaatigut arnamik, tarnikkut innarluuteqarnini pissutigalugu
sulinnigkallarsimasumik, atorfinitsitsisimalluta. (Jane)**

**Apersuisoq: Innarluuteqarneq ilissi
suliffeqarfissinni sammisarivisiuk?**

**Anna: Ulluinnarni imatorsuunngitsoq.
Saaffigineqaraangatta piginnaangorsaanermut sulinermullu
misiliitsinermut assigisaannullu tunngasarpoq.**

Soorlu qulaani takusinnaagipput, apersorneqartut ilaat inuit innarluutillit suliffeqarfinnut qanoq attuumasuteqartarnerannik siumut isummiussaqaareerput. Apersorneqartut inuit innarluutillit ‘nikersinnaasunik’ atugaqartinneqartutut immikkullu tapersorsorneqartussatut atorfinitsitaasarsorerpasippaat.

Ingammik suliffeqarfiit sammigaangatsigit innuttaasut inuup innarluutillip pisinnaasaatut takorloortagaat suunersut apequtigisarpaput. Assersuutigalugu isumaqanngikkaanni inuk innarluutilik ilinniagaqarsinnaal-luniluunniit pisortatut Inatsisartuniluunniit atorfeqarsinnaasoq – taava inuit “nalinginnaasutut” isikkullit kisi-mik taamaaliorsinnaasutut takorloorneqartarput. Tamanna timip tarnillu pisinnaasaat pisinnaangisaallu pillugit pigiliutiinnakkanik isummertoqartarneranik siumuisarnitsinnut takussutissaavoq. Isummat pigiliutiin-nakkat taakku attaveqariaatsinut, iliuutsinut inuullu innarluutillip pikkorissusianik upperinninnermut sunniu-teqartarput (Brown & Leigh, 2018; Loja et al., 2013; Nario-Redmond, 2020). Inuup innarluutillip pisinnaasai pisinnaangisaalu pillugit nalornisoqartarnera nalinginnaavoq, immikkoortumilu matumani paasissutissiis-sutigineqareersutut inuit innarluutillit periarfissanut assigiinnut peqataatinneqarnissaannut ammaanpeqar-nissaannullu akimmiffissiusinnaavoq. Pingaaruteqarporli uparuassallugu imaattariaqanngitsoq innuttaasut tamanna nalunngikkaat (Nario-Redmond, 2020).

Inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsineq

Sulisoqarnermut pisortaasunik aqqaneq-marlunnik apersuinermit itisiliilluni misissueqqissaarneq matuma ataatungaaniittoq atorfinillu inuttassarsiunermit misissuillatsiarneq ersersitsippat suliffeqarfiit inunnik innarluutilinnik qanoq peqataatitsisartut. Itisiliilluni misissueqqissaarneq inuit innarluutillit suliffeqarfinni-nerminni akimmiffissat siumugarisinnaasaannik paasiuminarsitseqataavoq – aamma tamatumani paasinar-sivoq suliffeqarfiit inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinnaallutillu atorfinitsitserusuttartut, pissutsit eqqor-tut atuukkaangata. Apersuinerit aqqaneq-marluk sulisoqarnermut pisortanik Kalaallit Nunaanni sulisitsit pingaarnersaanneersunik apersuinerupput, suliffissarsiingaatsiaraluarlutillu misissuinermit amerlanerut sinniisuunngillat. Tamatumunnga siunertaasimavoq suliffeqarfinni isummanik paasinnillu arnerunissaq, amerlanerussuteqartut isumaannit pingaaruteqarnerullutik. Pisortat ingerlatsiviineersunik namminersorlu-tillu ingerlatsisunik apersuisoqarsimavoq suliffeqarfiit inunnit innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik paasinnillu arnerunissaq qulakkeerniarlugu.

Suliffeqarfirmut politikki – assigiinngiaassuseq peqataatitsinermit pingaarnertullugu

Atorfinnik inuttassarsiunermit misissueqqissaarnermit paasinarsivoq inuttassarsiunerit 298-it 2020-mi aasaanerani misissorneqartut ilaanni tallimani kikkunnut tamanut, qanorluunniit inuttut atugaqartunut, kajumissaaruteqartoq inuttassarsiunneqartumut tunngatillugu qinnuteqarnissamik. Inuttassarsiunerit taakkua ilaat pingasut (Politiineersut marluk Eqqartuussivimmeersorlu ataaseq) ikinnerussuteqartut inis-sisimaffinnik ilanngussippat ilaatigut ukuninnga: suaassuseq, ukiut, upperisaq imaluunniit inuiaassuseq. Inuttassarsiussa-q Namminersorlutik Oqartussaneersaq tamatigoorneruvoq ima allassimasoqarami: *”Kikkunnik tamanik inuttut qanorluunniit tunuliaqutalinnik qinnuteqaaqqu-sillutik kajumissaarippat”*. Inuttassarsiunermit ataasiinnarmi inuit innarluutillit toqqarlugit kajumissaarneqarput qinnuteqaaqqullugit. Taanna Amerikamiut sinniisoqarfianneerpoq, kajumissaarullu imaappoq:

*EQUAL EMPLOYMENT OPPORTUNITY (EEO): The U.S. Mission provides equal opportunity and fair and equitable treatment in employment to all people without regard to race, color, religion, sex, national origin, age, **disability**, political affiliation, marital status, or sexual orientation.*

Equal employment opportunity (EEO), immikkoortumi issuarneqartoq Amerikami nalinginnaavoq suliffe-qarfinni kinaassusersiunnginnissamat qulakkeerutaasartoq. Taamaalluni isummertoqarsinnaavoq immik-koortoq taanna ilanngunneqarsimasoq Amerikami inatsisinik ileqqusunillu malinnilluni, imaangitsoq Kalaallit Nunaanni suliffeqarfinnit sunnerneqarlutik ilanngussisimasut. Atorfinnik inuttassarsiunermit misis-suinermit paasinarsivoq suliffeqarfiit inunnik innarluutilinnik qinnuteqarnissamat toqqaannartumik kajumis-saarineq ajortut. Tamanna tunngavigalugu isummertoqarsinnaangilaq inuit innarluutillit suliffeqarfirmi tikilluaqqusaanersut tikilluaqqusaannginnersulluunniit. EEO-mi nalinginnaasunut naapertuuttumik toqqaan-nerusumik kajumissaaruteqarlutik suliffeqarfiit peqataatitsini arnerusumik periaaseqarnertik takutissin-naavaat – aamma qinnuteqartunut innarluutilinnut. Isumaqartoqarsinnaavoq atorfirmik inuttassarsiunermit kajumissaaruteqarpat inuit innarluutillit arlallit atorfirmut qinnuteqarnissamat sapiissuseqassasut.

Assigiinngiaassutsimut politikkit

Sulisoqarnermut pisortanik akisussaasunillu apersuinermit erserpoq suliffinni pineqartuni inunnik innarluutil-innik amerlanerussuqarnissaanik ataatsimut isigalugu salliutitsisoqanngitsoq. Apersorneqartunit aqqaneq-marlunnit marluk oqarput suliffeqarfirminni imaluunniit peqatigiiffiminni allanneqarsimasumik pisorta-tigoortumillu sulisoqarnermut politikkeqarlutik tassanilu inuit innarluutillit immikkut taaneqartut. Suliffeqar-fiilli amerlanersaat oqaluttuarput suliffeqarfittut assigiinngiaassutsimut nalinginnaasumillu peqataatitsiner-mut najoqqutassiaqarlutik, naliliippullu taakku aamma inunnit innarluutilinnut atuuttut:

Sulisoqarnermullu politikkitsinni allassimavoq
[peqatigiiffiup aqqa]-ni sulisunut nalogiinnik sulinissamut
periarfissaqassasoq, suaassuseq, inuiaassuseq, innarluuteqarneq,
ilinniagaq atorfilluunniit apeqqutaatinnagit. (Bo)

Innarluuteqartunorpiaq tunngangilaq, assigiinngiaassutsimulli
suliamullu pikkorissutsimut inuttullu piginnaasanut tunngavoq.
Nalogiissitsineq assigisaallu. (...) Tamanna [innarluuteqarneq]
taakkununga ilaavoq, ilaa? (Anna)

(...) angigaluaraanni mikigaluaraanniluunniit,
nerinnakkaluaraanni tuakkaluaraanniluunniit, tamanik ataqqinnippugut.
Tassa assigiinngiaassuseq uagutsinnut pingaaruteqarpoq.
Innarluutilillu taakkununga ilaapput. (Ellen)

Soorlu qulaani issuarneqartunit ersertoq, innarluuteqarneq (eqqaaneqaraangat eqqaaneqanngikkaluaraa-
ngalluunniit) assigiinngiaassutsimut politikkimut ilaasutut isigineqarpoq. Soorlu suaassuseq inuiaassuser-
luunniit tunngavigalugu kinaassusersiortoqarnissaa pinngitsoorumallugu politikkeqartoq, taamatuttaaq
innarluuteqarneq tunngavigalugu kinaassusersiortoqarnissaa pinngitsoorniarneqartariaqarpoq. Amerlaner-
paartaatigut sulisoqarnermut politikkini allanneqarsimasuni tamanna toqqaannangitsumik pinngitsoor-
niarneqartarpoq, taakkunani sulisoqarnermut pisortanit *assigiinngiaassutsitut, nalogiissitsinertut, kiinneraar-
nertut, isorniannginnertut assigiinnginnertulluunniit* allaatigineqartarluni. Suliffeqarfiit peqatigiiffillu misissuif-
figineqartut amerlanersaasa assigiissutigaaq inuit innarluutilit qanoq pineqartarnissaat suliffeqarfimmul-
luunniit ammaanneqarnissaat toqqaannartumik sammineqannginnerat taakkunungaluunniit tunngatillugu
politikkeqannginnerat. Taamaalilluni innarluuteqarneq kinaassusersiornissamik pinngitsuuniarluni politik-
kini nalinginnaasuni toqqaannangitsumik sammineqartarpoq.

Suliffeqarfiit kinaassusersiornissamik pinngitsuuniarluni politikcii "*inummik innarluutilimmik atorfinitsinis-
samut tunngatillugu suut eqqarsaatigeqqaassaneraat*" pillugu apeqqummut apersorneqartut akissutaanni
amma eqqartorneqarput. Tamatumani apersorneqartut amerlanerpaartaat erseqqissaapput qinnuteqartup
sunik piginnaasaqarnera, innarluuteqarsinnaanera pinnagu, aallaavigineqartartut:

... inuttaa isiginiarnerunagu nipaa tusarnaartarpara.
(...) soorunalimilu inuup piginnaasai aallaavigalugit innarluutilit
allanut nalogitillugit isigineqartarput. (Bo)

(...) tunngaviummik isumaqanngilanga innarluutilimmik
sulisoqarusunngitsoqassasoq. Suliarineqartussanik suliarinnippata
naammappoq. Taamaattumik isumaqanngilanga suliffeqarfik inunnut
innarluutilinnut tunngatillugu matoqqasusoq. (Ida)

Apersorneqartut ilaat ikittunnguit oqaluttuarput inuk innarluutilik pisariaqartinneqarluartunik piginnaasaqarpat atorfinitsinnissaa qulakkeerniarlugu iliuuseqangaatsiassallutik:

(...) suliffeqarfimmik naleqartitsilluarsinnaappat, taava
(...) naatsorsuuserisoqarpat tikilluaqqusaasorujussuussapput
– naatsorsuuserisussaaleqigattami. (Hanne)

Immikkut ilisimasalinnik pisariaqartitsigatta,
ilisimasaqarluarluni angusaqarluarnarpoq.
Taava oqartoqarsinnaavoq, ajoraluartumik isumaqarpunga
qanoq ilinniagaqartigisimaneq qanoq angusaqartiginissamut
pingaaruteqarluinnassasoq. (Christine)

Amerlanernit pingaartinneqarpoq inuup atorfiup allaatigineqarneranut tulluarnissaa. Inuk, taassuma piginnaasai piginnaasaasalu taakkua qanoq pisariaqartinneqartiginerat, taakkuupput inummik innarluutilimmik atorfinitsitsinissamut tunngatillugu pingaaruteqartuusut. Apersorneqartut innarluutigineqartumik “isigniaangillat”, apersorneqartut ilaata oqarneratut, nipaata tusarnaartarpaallusoq. Inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinissartik tamarmik ammaffigaat, suliffimmullu naleqquppata, suliffeqarfimmut tapersiisnaappata eqqortunillu piginnaasaqarpat atorfinitsinnissaannik itigartitserusunngillat.

Atorfinitsitassarsiormermit piginnaasanik qitiutitsineq nalinginnaavoq. Suliffeqarfiit aningaasaqarnermik pingaartitsinerat isiginngitsuusaarneqarsinnaangilaq. Inuulli piginnaasaanik ukkatarinninneq, suliffeqarfiup suliaanik eqqarsaatigineqqissaannginneq sammisamullu tunngatillugu suliffeqarfimmi politikkeqannginneq inuit innarluutillit atorfinitsitassarsiormerup nalaani inissisimanagerat inunnit innarluuteqanngitsuninngarnit iluanaarnannginnerunerannik kinguneqarsinnaavoq.

Nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermit erserpoq inuit innarluutillit sulisinnaasutut ukioqaraluarlutik ilinniagakinnerusartut pensionisiaqarnerusartullu. Taamaalilluni iluaqutaanngitsumik nalinginnaasumillu assigiinngiaassutsimut politikkeqarnani suliniarfiunerusumik paasiuminarnerusumillu peqataatitsinermut politikkeqarnissaa piumanarneruvoq. Ingerlatsiviit suliffeqarfiillu politikikkut eqqortumik taperserneqarluatik inunnik innarluutilinnik peqataatitsivilersinnaapput. Politikkit taama ittut innarluutillit pillugit isumaqatigiisummut naleqqiunneqarsinnaagaluarput, isumaqatigiisummimi tamatumani inunnit innarluutilinnut naliigiissitaavinnermik siuarsaasunik immikkut ittunik sulissutiginnilluni iluaqutaasumik kinaassusersiormerup kinaassusersiornertut *isigineqannginnera* erseqqissarneqarpoq.

Suliffeqarfinnut inunnut innarluutilinnut naligiimmik ammaassineq – suliniutit politikkillu

Immikkoortup matuma siulianit erserpoq Kalaallit Nunaanni ingerlatsiviit suliffeqarfiillu inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinissamut ammagaluartut suliffeqarfinni ikittuinnarni inuit innarluutilit suliffeqarfinniilemissaannut ajornaallisaasunik suliniuteqartoqarnissaanut qulakkeerutaasunik pisortatigoortunik politikkeqartoq. Suliffeqarfiilli ilaannit ikittuinnarnit oqaluttuarineqarpoq inunnik innarluutilinnik inunnilluunniit immikut pisariaqartitalinnik qanoq inissaqartitsisinnaanerlutik nalinginnaanerusunik isumaliuteqarsimallutik.

Soorlu issuakkami matuma ataatungaaniittumi takuneqarsinnaasoq, suliffeqarfiup eqqumaffigaa illuni tikik-kuminaatsuniillutik angalaarfigissallugu inunnut timikkut innarluutilinnut ajornakusoorsinnaasoq. Atorfinitsitsinermut politikkiminni tamanna eqqarsaatigisimavaat massakkorpiaq sulinermi atugassaritissinnaasatik pillugit oqaloqatigiittarnernik aallarniillutik. Siunissami innarluutilinnut atoruminarsakkanik illuliortarnissamik sulissutiginninnermik saniatigut taamalu inunnut innarluutilinnut taamatut akimmiffissaqartarnissaa pinngitsoorlugu:

[Sulisoqarnermut politikkimi] tunngaviusumik allassimavoq innarluutilit tikilluaqqusaasut. Timikkullu innarluuteqartoqarpat, taava sulisoqarsinnaanera sulisoqarsinnaannginneraluunniit oqaloqatigiissutigeqqaassavarput. Illut tamarmik tamatuminnaga politikkeqalinnginitsinni sanaartugaammata innarluutilinnut atoruminarsagaanngillat. (Keld)

Issuakkani matuma ataatungaaniittuni oqaluttuarineqarpoq suliffeqarfinnut politikkit ilaanni qanoq isumaliutigineqarsimasoq suliffik sulisut pisariaqartitaannut naleqqussaanssamut pisussaataasooq – aamma taakkua pisariaqartitaat nalinginnaasumit annertuneruppata:

(...) allassimavoq: suliffeqarfittut naatsorsuutigaarput pisortaq sulisullu sulissutigissagaat suliffiup ammalluni assigiinngissutaasunik ataqqinnittuujuarnissaa. Aamma atorfinitsitanut immikkut pisariaqartitalinnut sulinermi atukkanik allannguissamut ammajuartariaqarput. (Ellen)

(...) anguniagaavoq inuiaqatigiinnik tarrarsuinissarput [sulisoqarnermut periusissaaq pillugu]. Kikkut tamarmik nuannersumik iluaqutaasinnaanerat tunngaviusutut aallaavigalugu sulinissarput, aamma akisussaassuseqassutsimut tunngaannarpoq, aamma isiginnittaatsimut tunngaannarpoq. (...) aamma assigiinngissutivut ataqqisarpatvut suleqatigiillu assigiinngiaassusiat akueralugu. (Kathrine)

Issuakkanit matuma qulaatungaaniittunit erserpoq suliffeqarfittut pisortatigoornerusunik ingerlanneqarnerusunillu suliniuteqartalersimasunik suliffeqartoq inuit innarluutillit naligiimmik suliffeqarfinniissinnaanissaat qulakkeersinnaajumallugu. Apersorneqartut amerlanerpaartaat apersorneqarnerminni maluginiarpaattaq attavigineqarnertik nuannaarutigalugu taamaalillutik eqqarsaatiginnileramik. Tamatumangga paasinarsivoq suliffeqarfiit siumut isigisuusut suliffeqarfinnillu peqataatitsinerulertoqalernissaanut periarfissaqartoq – oqartussaasoqarfinit eqqortunit tapersorneqarunik.

Tamatigoortuuneq ataasiakkaaralunilu aaqqeeriaatsit

Norgemi 2007-imi misissuinermi paasineqarpoq inuit innarluuteqalernermik nalaani suliffillit suliffeqaannarnissamut periarfissaat inunnit innarluuteqalernermik nalaani ilinniannngitsuninnarnit suliffeqanngitsuninnarnillu marloriaammik periarfissaqarnerusut (Molden et al., 2009). Danmarkimi misissueqqissaarnermi nutaanerusumi ilinniagaqarneq suliffeqarfinnillu atatillugu siunnersuineq inuit innarluutillit sulisinnaanerannut qanoq iluaqutaasinnaanerat pillugu siusissukkut ilisimasaqarlualernissaq innersuussutigineqarpoq (Holt, 2020, 2020)

Misissuinermi matumani inunnut innarluuteqalernermik suliffilinnut suliinnarnissaq ajornannginnerorpasip-poq. Tamanna apersuinitsinni paasissutissaatitsinni takussaasaqattaarpoq. Apersorneqartut suliffimminni inunnik innarluutilinnik sulisoqarnerusut aperineqaraangamik amerlanersaat naaggaartarput. Assersuutigaluguli nikerartumik sulisussatut atorfinitsitsinerit, sungiusaaqqinnerit assigisaallu apersuutigineqaleraangata apersorneqartut maanna sulisuusut sulisuusimasulluunniit atorfinimmiitillutik innarluuteqalersimasut sulilu suliffeqarfimmiittut oqaluttuarisarpaat:

Tunggaviusumik uagut pingaartissimavarput ikiuisinnaanerput
tamaat naapertorlugu sukkanerpaamik ajorunnaartutut
nalunaarutigineqarnissaa. Pineqartullu sulileqqinnissaanut tunngatillugu
imaaginnarpoq taanna pisinnaasani naapertorlugit sulisoq.
(...) pineqartup piffissaq tamaat sulileqqinnissaminut
piareernissaata tungaanut. (Anna)

Maanna eqqaavara [atorfiup taaguutaa] qaratsamigut aanaartoorsimagunartoq. (...)
Soraarsinneqarnani tullersortinngorpoq. Taamaammat sulilivoq. Pisinnaavoq.
Ilaannikkut puigutuinnartarpoq. Tassa tamakku eqqumaffigisimavavut.
Ajornartorsiutaanngillat. (Frederikke)

Oqaluttuarisinnaavara [atorfiup taaguutaa]-qarsimalluta
Parkinsoneqalernermimit ukiumi ataatsimi affarmilu atorfeqartoq.
Naggataatigut susinnaajunnaaginnarpoq.
Susinnaajunnaarnissamilu tungaanut maaniippoq. (Lise)

Taamaalillutik suliffeqarfiit arlallit ataasiakkaaralutik suliarinneriaaseqarsimapput sulisoqaannarnissamut suliaasinillu suleriaatsinillu naleqqussaannissamut tunngatillugu pisortatiguunngitsumik politikkitut atornerqartunik. Tamannattaq atuuttarpoq paasariataaraanni sulisoq iluarisaq innarluuteqartoq:

**Tamanna kingusinnerusukkut paasisaqarfigaarput.
Inuk sapersisitaasarami isummani malillugu pissutsit
(...) tullerriaarnissarpiaat naapertorlugu pinngippata.
(...) tamatumunnga naleqqussarsinnaavugut.
Taamaalilluta sulilluarsinnaasumik
suleqateqarsinnaavugut. (Lise)**

Pisumi tamatumani inuk ataaseq innimigineqarpoq. Suliffimmi aaqqiissuteqartoqarpoq avatangiisillu naleqqussarneqarput sulisoq pineqartoq sulisoriinneqarniassammat. Ataasiakkaaraluni aaqqeeriaatsinit erserpoq suliffeqarfiit apersorneqartut inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinermut sulisoqaannarnissamullu pisortatigoortumik politikkeqanngikkaluartut, suliffeqarfiit apersorneqaqataasut amerlanersaat suliffeqarfinnik, atorfinnik suleriaatsinillu inuit ataasiakkaat pisariaqartitaannut naleqqussaaqataasinnaalluarput – pisuni sulisoq iluarineqarluartoq pineqartillugu.

Pissutsit arlalinnut iluanaarfiusut

Ataasiakkaaraluni aaqqeeriaatsit sungiusaqqinneqartut nikerartumillu sulisussatut atorfinitsitaasut pillugit kommunimik suleqateqarnermi aamma atornerqartarput. Eqimattat atugassaritat immikkut ittut taakku tunngavigalugit suliffeqarfinnit atorfinitsitaasartut taakku tassaaginnangillat inuit innarluutillit – taakkunungattaq ilaapput sivisuumik suliffissaarussimasimasut sungiusaqqinneqarnissamullu neqeroorfigineqartut. Suliffeqarfiit atorfinitsitsinernik eqqartuinerat naleqquppoq misissuineq manna aqputigalugu uppersarsigatsigu inuit innarluutillit innuttaasunit allaninngarnit pensionisiaqarnerusartut ilinniagakinnerusartullu. Taamaattumik inuit innarluutillit inunnit innarluuteqanngitsuninngarnit sungiusaqqinneqarnerusarnerat nikerartumillu sulisussatut atorfinitsitaasarnerunerat tunngavilersorsinnaavarput.

Apersorneqartut sungiusaqqinneqartut pillugit oqaluttuaraangamik atorfinitsitaqarnissaq pillugu kommunimik amerlasuutigut attavigineqarsimasarput. Suliffeqarfiit atorfinitsitsinernut taama ittunut tunngatillugu kommunimik suleqateqarnissamut akuersaartorujussuupput, ingammik pissutsit aalajangersimasut atuut-sillugit:

**Imaangilaq suliffeqarfimmut iluaqutaajuannartoq,
sakkortulaamik oqaatigissagaanni isumaginnittoqarfiunnginnatta.
Aamma suliffeqarfippit ingerlaannarsinnaangilaq aningaasatiguttaa
iluanaaruteqanngippat. Aammali isumaginninnermut tunngasortaa
eqqarsaatigissallugu nuannaraarput, suliniutinimi taakkunani kommunit
akissarsiat 50 procentiinik 20 procentiinilluunniit tunniussiffiini iluaqutaasarami.
Paarlattua aamma eqqarsaatigineqartariaqarpoq, ilaannikkummi
sulisut tamakkiisumik akissarsisittakkatta akissaataannit tiguisarpugut
innarluutillit tapersorumallugit. (Hanne)**

Issuakkami erseqqissarneqarpoq sungiusaqqitassamik atorfinitsitsineq suliffeqarfimmut isumalluutitigut aningaasatigullu artorsaatissiivallaassanngitsoq. Apersoneqartut ilarpassui oqaluttuarput sungiusaqqitaqar- neq sulisut saniatigut piffissartornarisaraat – taamaattumillu kommunimit tapiissutisinnissamik aqqissuus- saqarnissaa pingaaruteqarpoq sulisoqarnikkut aningaasaqarnikkullu isumalluutitut suliffeqarfiup inummik taassuminnga atorfinitsitsinermut saniatigut atugaanut oqimaaqatigiissitsissutaassammata. Tamannattaq atuuttarpoq kigaannerusumik suleriaasilimmik sulisoqaraanni, kommunilu akiliisarpatinuup taassuma suli- nerani nalunaaquttapakunnerinik sivisuneroqutaasunik. Taava pissutsit tamanut, suliffeqarfimmut inum- mullu innarluutilimmut – immaqalu allaat kommunimut inummut annikitsumik tapiissuteqartussaasumut – iluaqutaassapput:

**Nalunaaquttap-akunneri sisamat pillugit akilii-[-gaanni],
sulisorli ilumoortumik nalunaaquttap-akunnerini marluinnarni sulisinnaappat.
Taamaattoqartillugu kommune akuliussinnaavoq.
(...) tamanit iluaqutigineqarniassammata aningaasatigullu annaasaqaataanani.
Immaqaa aamma allaat aningaasatigut iluanaaruteqartitsissalluni
suliffeqarfiit ikiuutaanertik pillugu
qiimmassaaserneqarniassammata (...). (Hanne)**

**Taava aamma imminut pilersorsinnaasumik
peqataatitsiniarluni suliniuteqartoqarsinnaavoq,
taava kommunimut artorsaatissiisoqassanngilaq arlaatigut
ikiuutaanitsigut imaluunniit assersuutigalugu innarluutilimmut
isumaqarluartumik suliffissaqartitsisinnaanitsigut. (Jane)**

Arlalinnilli aamma uparuarneqarpoq inunnik sungiusaqqittoqarneq ajortoq sulinermulluunniit misiliisitsi- soqarneq ajortoq akeqanngitsumik sulisoqarniaannarluni. Pingaaruteqarpoq suliffeqarfimmut minnerun- ngitsumillu aamma atorfinitsinneqartumut iluaqutaanissaa. Atorfinitsinneqartoq suliassanik naammagina- vissumik suliarnittariaqarpoq, suleqataalu taassuma tapersorsornissaanut piffissaqarlutillu iliuusissaqar- tariaqarput. Suliffeqarfiit inunnik suliffeqarfinniilernissamik ajornartitsisartunik atorfinitsitsinissamut tunnga- tillugu inuiaqatigiinnut akisussaaffeqarusupput – aningaasatigullu artorsaa-inngitsumik. Piffissaq isumalluu- tinik atuiffiusarpoq, suliffeqarfiillu inummik suliffeqarfinniilerniarsarisumik peqataatitsiniarnerat aningaasa- tigut piffissatigut imminut akilersinnaasariaqarpoq. Apersuinerit erserpoq suliffeqarfiit taamaaliorsinnaasut tulluurtunik atugaqartillutik.

Suliffeqarfiit ingerlatsiviillu pillugit neriuutit

Suliffeqarfinnut isersinnaassutsimik misissueqqissaarnermit tamarmit erserpoq inunnut innarluutilinnut tunngatillugu arlalinnik akimmiffissaqartoq. Inuit innarluuteqarnerminnik namminneq nalunaaruteqartut suliffeqarfimmut attaveqannginnerusarput inunnit innarluuteqanngitsuninngarnit, inuillu innarluutillit ataatsimut isigalugit ilinniagakinnerusarput. Aammattaaq misissueqqissaarnermi paasinarsivoq innuttaasut inuit innarluutillit innuttaasunit allaninngarnit sulisinnaanikissorigaat. Ilaatigut isummat pillugit misissuinermit tamanna erserpoq innuttaasut 36%-ii (tarnikkut innarluuteqarneq) 47%-iilu (timikkut innarluuteqarneq) isumaqaramik innarluuteqalerunik suliinnarsinnaanatik. Inuit innarluutillit pisinnaasaannik (pisinnaangisaannillu) takorluukkat taakku aamma itisiliilluni apersuinermit malunnarput, inuit apersorneqartut inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsineq nikerartumik sulisussatut atorfinitsitsinernut sungiusaaqqinnernullu – atorfinitsitseriaatsinut suliffittut allatulli nalinginnaanngitsunut – atassusertarmassuk. Isummat pigiliutiinnakkat taakku inuit innarluutillit suliffeqarfinniilersinnaanerannut isummatigut akimmiffissiinnaapput.

Itisiliilluni apersuinermit erserpoq suliffeqarfni inuit innarluutillit immikkut isiginiarneqanngitsut. Suliffeqarfiit assigiinngiaassutsimut politikkiini inuit innarluutillit suliffeqarfinni ingerlatsivinnilu akimmiffigisartagaat aalajangersimasut eqqaaneqarneq ajorput – aamma suliffeqarfiit namminneq tappiffiginngisaat eqqaaneqarneq ajorput. Suliffeqarfiit eqqumaffiginninginnerat inunnut innarluutilinnut amerlanerusunik akimmiffisseeqataasinnaavoq. Paarlattuanik itisiliilluni apersuinermit erserpoq suliffeqarfiit inunnut innarluutilinnut ammareersut naleqqussartareersullu. Tamanna ingammik malunnarpoq inunnut suliffeqartillutik innarluuteqalersunut tunngatillugu, taakkunungaannaanngitsorli. Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit ilaanni inuit innarluutillit akimmiffigisartagaasa ilaannik atuukkunnaarsitsisoqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut tallimaagaangata ataaseq misissuineq naapertorlugu innarluuteqartarpoq. Inuit innarluutillit pensionisiallit amerlanerusarput inunnut allanut naleqqiullugit ukiuni soraarninngorfissaniinngikkaluarlutik. Inuiaqatigiit inunnik taakkuninnga suliffeqarfinni peqataatitsinerusinnaasuuppata suli-sorineqarsinnaasut amerlanerussagaluarput. Kinaassusersiornissamik inerteqquteqarneq innarluuteqartoqarnera tunngavigalugu kinaassusersiornermik inatsisinut akerliulersitsisoq suliffeqarfinnut ingerlatsivinnullu tunngavisseeqataasinnaavoq. Tamatuma saniatigut kommunit Namminersorlutillu Oqartussat inuit innarluutillit suliffeqanngitsut isiginiarnerulersinnaavaat atorfinitsitsinissamullu periarfissanik pitsaanerusunik, ammanerusunik eqinnaannerusunillu pilersitsillutik, suliffeqarfiit massakkorpiaq inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinissamut naammattumik nalorninartuliorusussuseqanngimmata.

Eqikkaaneq

Nalunaarusiami matumani innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik paasissutissiinis-saq siunertarineqarsimavoq. Paasissutissiisoqarpoq nuna tamakkerlugu isummanik misissuinikkut attave-qariaatsinik innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannut sunniuteqartunik pingasunik erseqqissaalluni – aamma assigiinngitsunik periaaseqarluni, tassa paasissutissanik kisitsisaanerusunik itisi-liiffiunerusunillu akuleriissisilluni, suliffeqarfiit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaannik misissueq-qissaarluni.

Nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermi pingaarnernik marlunnik angusaqarpoq. Siullermik, innuttaasut inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaat allanngartarput inoqatinut attaveqariaatsit pissaaneqartutullu inissisimaffiit sorliit apersuutigineqarnersut apeqqutaalluni. Innuttaasut amerlanerpaartaat inunnut innarluutilinnut inoqatitut attaveqarnissaminut pisussaaffittaqaqnginnerusumillu attaveqarnissamut akuersaarput. Attaveqariaatsit pisussaaffittaqaqnerujartortillugit qanilliarortillugillu taassumunnga attaveqarneq qaninneruleriartortillugu isummat allanngartarput. Taamaalillutik innuttaasut amerlersaat ilaqaqtamik qanigisamik inummumut innarluutilimmumut katinnissaanumut tunngatillugu akuersaartarput, innuttaasulli affaanit ikinerujussuit inummik innarluutilimmik namminneq peeraqarnissartik takorloorsinnaavaat. Taamaapportaaq suleqammumut tunngatillugu, timikkumut innarluutilimmik tarnikkumut innarluutilimminngarnit suleqateqarnissarput ajorinnginnerullugu. Sunniuteqarluartunumut attaveqarnermut tunngatillugu aperisoqaraangat, taamatutaaq innuttaasut isumaat assigiinngiaarput inuit ataasiakkaat ulluinnaarsaasa attaveqarfigisamumut qanoq qanitsiginerannumut tunngatillugu. Innuttaasut amerlanerpaartaat timikkumut innarluutilimmik Inatsisartunumut ilaasortaqaqarnissaanumut akuersaarput. Innuttaasulli affaanit amerlanerulaaginnartumut timikkumut innarluutilimmik pisortaqaqarnissaminumut akuersaarput.

Sunniuteqarluartulli tarnikkumut innarluutillit qiviarutsigit, matumani innuttaasut isumaat allaanerujussuupput. Apersorneqartumut pingasuugaangata ataasiinnaq tarnikkumut innarluutilimmik pisortaqaqarnissaanumut Inatsisartunulluunniit ilaasortaqaqarnissaanumut akuersaartarpoq.

Tamanna killiffigalugu angusat pingaarnernit immikkoortuisa aappaannumut nuussaagut: Innuttaasut inunnut tarnikkumut innarluutilinnumut attaveqalernissartik timikkumut innarluutilinnumut attaveqalernissaminngarnit nangaassuteqarnerusartumut. Ataatsimut isigalugit Kalaallit Nunaanni innuttaasut quliugaangata qulingiluat inummumut timikkumut innarluutilimmumut inoqatitut attaveqarnissamumut tunngatillugu akuersaartarput. Inuilli quliugaangata arfineq-marluk akuersaartarput apeqqutit tarnikkumut innarluuteqartunumut tunngagaangata. Taamaallaat qanilluinnartumik attaveqarnermut (peerariittumut attaveqatigiinnermut) tunngatillugu nangaassuteqarnerit timikkumut innarluuteqarnermut tarnikkullu innarluuteqarnermut tunngatillugu assigiippumut.

Suliffeqarfinni inunnut innarluutilinnumut tunngatillugu isummanik misissueqqissaarneq tunngavigalugu inuit innarluutillit innarluuteqaqngitsuninngarnit ilinniagakinnerunerannumut suliffeqarfinnullu attaveqaqnginnerunerannumut takussutissaqarpoq. Misissueqqissaarnermi paasineqarpoq inuit innarluutillit ilinniagaqarnermi suliffeqarfinniinnermilu pisinnaasaannumut pisinnaanngisaannullu tunngatillugu innuttaasut isumalluarपालातान्गinnerat nalinginnaasoq. Pissutsit taamaannerat, nuna tamakkerlugu isummanik misissuinermi takuneqarsinnaasut, inuit innarluutillit qanigisatut sunniuteqarluartutulluunniit attaviginissaannumut tunuar-simaartoqartarneranumut tunngavissiippumut. Taamaalilluni ataatsimut isiginnilluni nalinginnaavoq inuit innarluutillit suliaqarsinnaasusiat inuttullu allatulli inuiaqatigiinni akuusinnaanerat innuttaasunit nalornissutigineqartarnera. Tamannattaq nalinginnaavoq sulisoqarnermut akisussaasunik apersuinermi, taakkuami inuit innarluutillit kommuninit tapiissutisianumut atassusernerusarpaat – atugassat nalinginnaasut tunngavigalugit atorfinitsitassatut isiginnginnerullugit.

Sulisoqarnermut akisussaasuusumut inunnut innarluutilinnumut periarfissaqalersitsinissamumut suliffeqarfimmullu ammaassinissamumut tunngatillugu pingaarnersaappumut. Misissueqqissaarnermit erserpoq sulisoqarnermut akisussaasuusumut amerlanerpaartaat inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinissamumut akuersaartartumut, taakku

naleqquttunik piginnaasaqarpata suliffeqarfimmiisinaappatalu. Ilarpassui aamma oqaluttuarput inunnik innarluutilinnik sulisoqarlutik sulisoqarsimallutilluunniit – sulisorlu atorfimmini sulisinnaaqqullugu suliffeqarfimmi naleqqussaaneq misilittagaqarfigalugu. Misissueqqissaarnermili paasineqarpoq naleqqussaanerit taakku pisartut ataasiakkaaraluni naliliinikkut, naleqqussaannissarlu suliffeqarfiup atorfinitsitsinermut sulisoqarnermullu politikkiini pisortatigoortuni allaaserineqanngitsoq. Tassa inunnik innarluutilinnik suliffeqarfinni peqataatitsinissamik qulakkeerinissaq aaqqissuussaasumik sammineqarneq ajorpoq. Pissutsit taakku isumanut inuit innarluutillit siumortagaannut atassuseraanni isummertoqarsinnaavoq inuit innarluutillit suliffeqarfinnut attaveqarnerminni amerlanerusunik akimmiffissaqartatut.

Apersorneqartut innuttaasullu amerlanerpaartaasa inuit innarluutillit inuiaqatigiinniittutut allatulli suliffeqarsinnaanerit nalornissutigimmassuk imaanngilaq taakkua nalornissutitik ilisimaarigaat – taamaakkaluartorli tamanna inuit innarluutillit suliffeqarfinni peqataatinneqarnissaannut inuiaqatigiinnilu naligiissitaallutik inis-sisimanissaannut tunngatillugu akornutaalersinnaasunik pigiliutiinnakkanik isumaqartoqarneranut takussutissaavoq. Inuit innarluutillit suliffeqarfinnut naligiissumik ammaassiffiqineqarneroqqullugit sulisitsisut inuiaqatigiillu ataatsimut isigalugit inunnu innarluutilinnut ammanerulernissaat sulissutigineqarnerusariaqarpoq.

Innersuussinerit

Nalunaarusiami misissueqqissaarnerit sammineqarnerisa kingorna innersuussutissaaloqarpoq inuit innarluutillit Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni pisinnaatitaaffeqarnissaannik qulakkeerutaasussanik:

Innuttaasut 61%-ii isumaqarput inuit innarluutillit pillugit pigiliutiinnakkanik isumaqartoqartoq – innuttaasullu 12%-iinnaat isumaqanngillat inunnut innarluutilinnut tunngatillugu pigiliutiinnakkanik isumaqartoqartartoq. Nuna tamakkerlugu ataatsimut anguniagaasariaqarpoq innuttaasut amerlanerpaartaasa inuit innarluutillit piginnaasaannik inuiaqatigiinnilu pisinnaasaannik tutsuiginninnerulernissaat. Taamaalillutik inuiaqatigiit assigiinngiaartunik inissaqartitsinerulissapput.

Politikerit inunnut innarluutilinnut tunngatillugu tunuarsimaarnernik kinaassusersiornermillu atuuttunik annikillisaaniarnermi siuttuusinnaapput kinaassusersiornerissamik inerteqquteqalersitsinikkut, innarluuteqarneq tunngavigalugu kinaassusersiorneq inatsisinut naapertuukkunnaarsillugu.

Innarluuteqarneq innuttaasut innarluuteqanngitsut naligalugit qanigisanut, inoqatinut sunniuteqarluartunullu attaveqarsinnaanermut akornutaassanngilaq. Toraagaqarluni suliniuteqartoqarsinnaavoq inuit innarluutillit, taakua ulluinnarni inuunerat inuuniarnerminnilu atugaat pillugit paasisimasaqarnerulersitsiniaalluni.

Inuit innarluutillit ilinniagakinnerupput suliffeqarfinnullu attaveqannginnerullutik. Tamanna ilaatigut iliuuseqarfigineqarsinnaavoq inuit aalasinnaasutsimikkut innarluutillit inuiaqatigiinni ingerlatsivinnut suliffeqarfinnullu isersinnaanissaanik qulakkeerinikkut.

Inuiaqatigiinni assigiinngitsutigut sulissutigineqarsinnaavoq inuit innarluutillit ingammillu inuit takussaannnginnerusunik takussaannngitsunilluunniit innarluutillit pillugit ilisimasaqarnerulersitsinikkut taamalu taakku pillugit pigiliutiinnakkanik isummiussisoqartarneranik annikillisaalluni. Assersuutigalugu tarnikkut innarluuteqarnermut tunuliaqutaasunik innarluutigisallu ulluinnarni inuunermut qanoq sunniuteqartarneranik sunniuteqartannginneranillu eqqumaffinninnerusoqalernissaa sulissutigineqarsinnaavoq.

Sulisitsisut inunnik innarluutilinnik atorfinitsitsinerup nuannersortaanik oqaluttuarinneqataassapput. Assersuutigalugu atorfinnik inuttassarsiuinerni erseqqissarneqarsinnaavoq pissutsit atukkat, soorlu innarluutigisamik, suaassutsimik, atoqateqartarnikkut inissisimaffimmik, inuiaassutsimik il.il. apeqqutaatitsinani kikkunnik tamanik qinnuteqarnissamut kajumissaarillutik.

Kulturikkut sammisaqarnermi innarluutillit timersortarnerat iliuuseqarneruffiusinnaavoq, qulakkeerneqarsinnaavoq aftenskolemi neqeroortigineqartut inunnit innarluutilinnit atorneqarsinnaanissaat – tunngaviulluinnartumik aaqquissuulluni inuit timikkut, maluginnisinnaassutsikkut, tarnikkut eqqarsartaatsikkullu innarluutillit peqataasinnaatillugit.

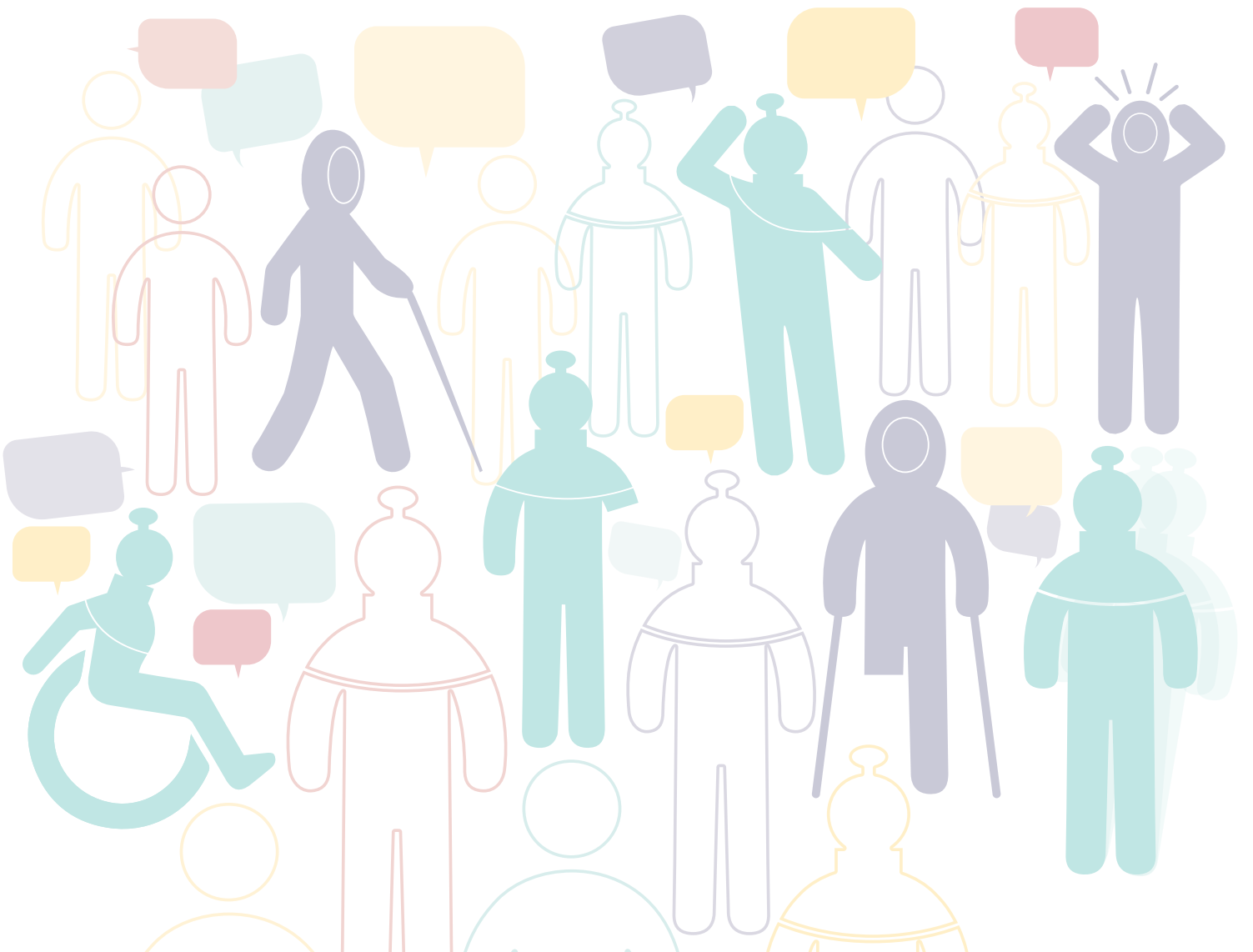
Tusagassiuutit, attaveqaatit TV-lu inunnik innarluutilinnik ilisaritsinissamut qulakkeerutaasinnaapput. Inuit innarluutillit innarluuteqarnermut tunngasogartillugu apersuinnarnagit allanut naligitillugit nutaarsiassani, TV-mi aalla-kaatitassiani il.il. peqataatinneqartassapput.

Ilinniarsiit peqataatitsinissartik qulakkeersinnaavaat ilinniartunik innarluutilinnik qaaqqusisarlutillu peqataatitsisarnermikkut – qulakkeerlugulu taper-sorneqartariaqarnerat ikiorneqartariaqarnerallu naapertorlugu iliorfigineqarnissaat – taamattaarlu innarluuteqarneq fagini inuiaqatigiinnut, peqqis-sutsimut pædagogikkimullu tunngasuni pensumminut aalajangersimasumik ilaasartussatut ilanngullugu.

Atuagassiat atorneqartut

- Aiden, H. S., & McCarthy, A. (2014). Current attitudes towards disabled people. Scope.
- Amilon, A., Bojsen, L. B., Østergaard, S. V., & Rasmussen, A. H. (2017). *Personer med handicap: Hverdagsliv og levevilkår 2016*. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Ankestyrelsen og, & Det Centrale Handicapråd. (2015). *Befolkningens holdninger og handlinger i relation til personer med handicap: Rapport* (Version: 1). Ankestyrelsen.
- Barton, L. (1992). Disability and the necessity for a socio-political perspective. In L. Barton, K. Ballard, & G. Fulcher, *Disability and the Necessity for a SocioPolitical Perspective* (Vol. 1992). University of New Hampshire.
- Brown, N., & Leigh, J. (2018). Ableism in academia: Where are the disabled and ill academics? *Disability and Society*, 33(6), 985–989.
- De Forenede Nationer. (2008). *Konvention om rettigheder for personer med handicap*. Det Centrale Handicapråd. <https://tilioq.gl/wp-content/uploads/2019/11/Handicapkonventionen-.pdf>
- Greenlandic Red Cross. (2018). *Sårbare Grupper i Grønland—Kalaallit Røde Kors' sårbarhedsundersøgelse 2017-2018*.
- Grønlands Statistik. (2020a). *Befolkningen pr 1. Januar 1977-2020*. Statistikbanken. http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland__BE__BE01__BE0120/BEXS T1.PX?rxid=BEXST108-09-2020%2021:23:11
- Grønlands Statistik. (2020b). *Befolkningens civilstand 1. Januar 1977-2020*. Statistikbanken.
- Grønlands Statistik. (2020c). *Grønland i tal 2020*. Grønlands Statistik. <http://www.stat.gl/publ/da/GF/2020/pdf/Grønland i tal 2020.pdf>
- Hahn, H. (1988). The Politics of Physical Differences: Disability and Discrimination. *Journal of Social Issues*, 44(1), 39–47. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1988.tb02047.x>
- Holt, H. (2020). Et vendepunkt i et livsforløb. In T. Bredgaard, Thomas, F. Amby, H. Holt, & F. Thuesen (Eds.), *Handicap og beskæftigelse—Fra barrierer til broer*. Djøf Forlag.

- Holt, H. (2020). Livsovergange af betydning for beskæftigelse. In T. Bredgaard, Thomas, F. Amby, H. Holt, & F. Thuesen (Eds.), *Handicap og beskæftigelse—Fra barrierer til broer*. Djøf Forlag.
- Knigge, M. L., & Grønbæk Jensen, S. (2008). *Forvist til forsorg: Grønlændere med handicap nedsendt til Danmark* (p. 157 sider, illustreret). Udvikling.
- Loja, E., Costa, M. E., Hughes, B., & Menezes, I. (2013). Disability, embodiment and ableism: Stories of resistance. *Disability & Society*, 28(2), 190–203.
- Molden, T. H., Wendelborg, C., & Tøssebro, J. (2009). *Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne: Analyse av levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne 2007*. NTNU samfunnsforskning.
- Naalakkersuisut. (2016). *Naalakkersuisuts redegørelse om status på handicapområdet*. Naalakkersuisut. <https://tilioq.gl/naalakkersuisuts-redegoerelse-om-status-paa-handicapomraadet/>
- Nario-Redmond, M. R. (2020). *Ableism: The causes and consequences of disability prejudice*.
- Staniland, Luke., Great Britain., & Office for Disability Issues. (2011). *Public perceptions of disabled people: Evidence from the British social attitudes survey 2009*. Office for Disability Issues.
- Tilioq. (2019). *Tilioq Søsætter Kajakken—Rejserapport Kommune Kujalleq 2019* (p. 92). Tilioq. <https://tilioq.gl/wp-content/uploads/2019/11/Tilioq-Rejserapport-2019-ENDELIG.pdf>
- Tilioq. (2020a). *Et selvstændigt liv—Analyse af borgerhenvendelser til Tilioq* (p. 52). Tilioq. <https://tilioq.gl/wp-content/uploads/2020/05/Tilioq-Henv-Analyse-2020.pdf>
- Tilioq. (2020b). *Uddannelse og handicap*. Tilioq. <https://tilioq.gl/wp-content/uploads/2020/07/Notat-p%C3%A5-uddannelse-og-handicap-udgivet-juli-2020.pdf>
- World Health Organization. (2015). *WHO global disability action plan 2014-2021: Better health for all people with disability*. /z-wcorg/.

ISBN 978-87-970915-5-5

